

2022
2021
2020
2019
2018
2017
2016
2015
2014

Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի շրջանակներում ՀՀ պաշտպանության նախարարության միջոցառումների մշտադիտարկում

Մշտադիտարկման խմբի միջանկյալ հաշվետվություն

2017/18

© 2019 Հաշվետվությունը հրապարակվել է «Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպության կողմից

«Խաղաղության երկխոսություն» հկ Հասցե՝ Հայաստանի Հանրապետություն, 2002, ք. Վանաձոր; Մյասնիկյան 12, բն. 40, «ԽԵ» գրասենյակ

Հեռ.՝ +374 (322) 21340;
Բջջ.՝ +374 (55) 820 632; (93) 820 632

Էլ. փոստ՝ ekhachatryan@peacedialogue.am;
mailbox@peacedialogue.am

URL: <http://www.peacedialogue.am>;
<http://www.safesoldiers.am>

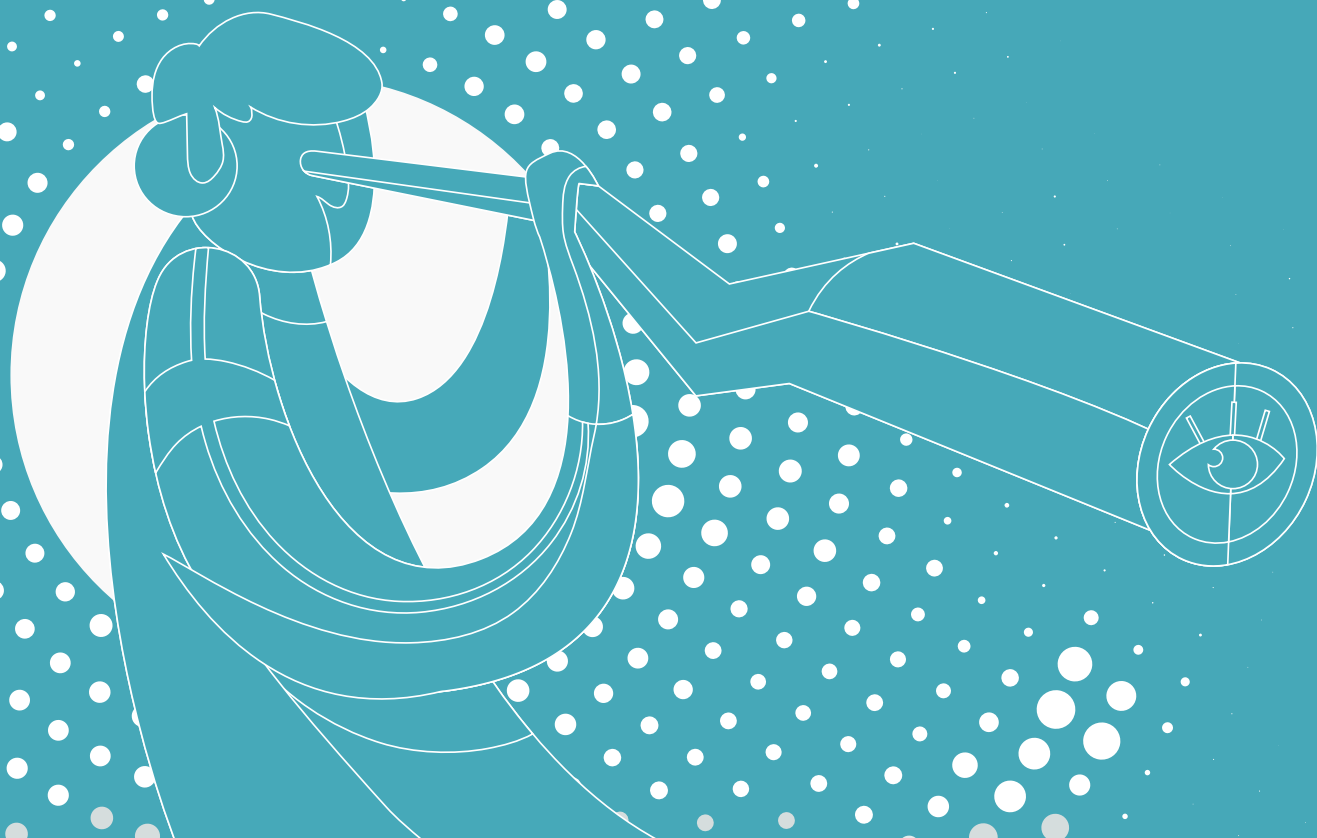
Մշտադիտարկումն իրականացվում է «Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպության «Քաղաքացիական հասարակության ակտիվ մասնակցությունը ՀՀ զինված ուժերում մարդու իրավունքների պաշտպանության և խթանման գործում» նախաձեռնության շրջանակներում: Նախագիծը հովանավորվում է Հայաստանում Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության դեսպանության կողմից՝ Գերմանիայի արտաքին գործերի նախարարության միջոցներով:

Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային
ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների
գործողությունների ծրագրի շրջանակներում ՀՀ
պաշտպանության նախարարության
միջոցառումների մշտադիտարկում

Մշտադիտարկման խմբի միջանկյալ հաշվետվություն

2017/18

© 2019 Հաշվետվությունը հրապարակվել է
«Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական
կազմակերպության կողմից

«Խաղաղության երկխոսություն» հկ
Հասցե՝ Հայաստանի Հանրապետություն, 2002,
ք. Վանաձոր, Մյասնիկյան 12, բն. 40,
«ԽԵ» գրասենյակ

Հեռ.՝ +374 (322) 21340;
Բջջ.՝ +374 (55) 820 632; (93) 820 632

Էլ. փոստ՝ ekhachatryan@peacedialogue.am;
mailbox@peacedialogue.am

URL: <http://www.peacedialogue.am>;
<http://www.safesoldiers.am>

Մշտադիտարկումն իրականացվում է «Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպության
«Քաղաքացիական հասարակության ակտիվ մասնակցությունը ՀՀ զինված ուժերում մարդու իրավունքների
պաշտպանության և խթանման գործում» նախաձեռնության շրջանակներում: Նախագիծը հովանավորվում է
Հայաստանում Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության դեսպանության կողմից՝ Գերմանիայի արտաքին գործերի
նախարարության միջոցներով:

Botschaft
der Bundesrepublik Deutschland
Eriwan

Auswärtiges Amt

Բովանդակություն

Հապավումներ	4
Ներածություն	5
Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019թթ. գործողությունների ծրագրի մասին.....	6
Մշտադիտարկման խմբի մասին	7
Մշտադիտարկման մեթոդաբանությունը	8
Ուսումնասիրության արդյունքները	10
Կետ 28. Մշակել մեխանիզմներ զորակոչիկներին իրենց բժշկական զննության եզրակացության ակտի պարտադիր տրամադրման համար.....	10
Կետ 29. Սահմանել առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց փաստաթղթերի տրամադրման ողջամիտ ժամկետ.....	15
Կետ 30. «Մարդու իրավունքները զինված ուժերում» առարկան ներառել ռազմաուսումնական հաստատությունների ուսումնական ծրագրերում, ինչպես նաև ապահովել հեռաուսուցման նպատակով ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջում դրա հասանելիությունը.....	19
Կետ 31. Ապահովել զորակոչիկներին իրենց իրավունքների և դրանց պաշտպանության մասին տեղեկացնելու մեխանիզմներ՝ մշակելով ծանուցագրի հետ միաժամանակ զորակոչիկներին զորակոչից տարկետման, զինծառայությունից ազատման, բնակավայրին մոտ ծառայելու և այլ իրավունքները պարզաբանող հուշաթերթի տրամադրման կարգ.....	22
Կետ 32. Ստեղծել մեխանիզմներ կայազորային մեկուսարաններում մշտադիտարկում իրականացնող դիտորդական խմբի գործունեության համար՝ հաշվի առնելով ՀՀ օրենսդրության պահանջները և միջազգային լավագույն փորձը.....	28
Կետ 34. Ապահովել զորակոչիկի, զինծառայողի և նրանց հավասարեցված անձանց վերաբերյալ ընդունվող յուրաքանչյուր իրավական ակտի (տույժի և այլնի) վերաբերյալ պարտադիր ծանուցումը և օրինակի տրամադրումը զինծառայողին կամ նրա ընտանիքի անդամներին, ինչպես նաև մշակել դրանց բողոքարկման մեխանիզմներին ծանոթացնելու համակարգ.....	30
Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի շրջանակներում ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից իրականացվող միջոցառումների մշտադիտարկող խմբի առաջարկությունները	37

Հապավումներ

ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ԽԵ	«Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպություն
ՀԿ	հասարակական կազմակերպություն
ՄԻՊ	մարդու իրավունքների պաշտպանություն
ՊՆ	պաշտպանության նախարարություն
ԶՈՒ	զինված ուժեր
ԵԽՆԿ	Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտե
ՌՌՀ	ռազմաուսումնական հաստատություն
ՌՌ	ռազմական ոստիկանություն
ԿՌԲՀ	կենտրոնական ռազմաթշկական հանձնաժողով

Ներածություն

Հարգելի ընթերցող,

Ձեր ուշադրությանն ենք ներկայացնում «Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպության (ԽԵ) «Քաղաքացիական հասարակության ակտիվ մասնակցությունը ՀՀ զինված ուժերում մարդու իրավունքների պաշտպանության և խթանման գործում» նախաձեռնության շրջանակներում ձեռնարկված մշտադիտարկող խմբի միջանկյալ զեկույցը՝ «Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի» (այսուհետ՝ ծրագիր) շրջանակներում ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից իրականացվող միջոցառումների վերաբերյալ:

Շուրջ 10 տարի «ԽԵ»-ն իրականացնում է Հայաստանում ժողովրդավարության կայացմանը, մարդու իրավունքների՝ որպես արժեք ձեռնարկմանն ու զանազան խոցելի խմբերի շահերի եւ իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված բազմաթիվ ծրագրեր եւ նախաձեռնություններ: Ստեղծման օրից կազմակերպության ռազմավարական նպատակներից են եղել.

- **պրոակտիվ քաղաքացիական, իրավապաշտպանական եւ խաղաղասիրական ներուժի զարգացումը,**
- **մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանությունը,**
- **պետական մարմինների կողմից որոշումների կայացման գործընթացների վրա քաղաքացիական վերահսկողության սահմանումը, եւ այլն:**

Կազմակերպության առանձնակի ուշադրության կենտրոնում են գտնվում զինված ուժերում մարդու իրավունքների պաշտպանության հետ կապված խնդիրները, քանի որ այս ոլորտի նկատմամբ քաղաքացիական հասարակության կողմից վերահսկողություն իրականացնելու մեխանիզմների բացակայության պարագայում մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների ոտնահարման վտանգները չափազանց մեծ են: Ելնելով վերոնշյալից՝ այս ոլորտում կազմակերպության նախաձեռնությունների զգալի մասն ուղղված է մարդու իրավունքների մշտադիտարկման միջոցով հանրային քաղաքականության մշակման գործընթացում քաղաքացիական հասարակության դերի բարձրացմանը:

2018 թ. սեպտեմբերին «ԽԵ»-ն նախաձեռնեց «Քաղաքացիական հասարակության ակտիվ մասնակցությունը ՀՀ զինված ուժերում մարդու իրավունքների պաշտպանության և խթանման գործում» նախագիծը: Վերջինս քաղաքացիական հասարակության կողմից Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019թթ. գործողությունների ծրագրի շրջանակներում ՊՆ գործունեության մշտադիտարկում իրականացնելու համար արդյունավետ մեխանիզմներ մշակելու նպատակ է հետապնդում:

Նախագծի շրջանակներում նախատեսված է.

- Ստեղծել անկախ մշտադիտարկման խումբ ՄԻՊ գործողությունների ծրագրի շրջանակներում ՊՆ-ի կողմից իրականացվող միջոցառումների շարունակական մշտադիտարկում իրականացնելու համար,
- Մշտական տեխնիկական եւ մեթոդական աջակցություն ցուցաբերել

- մոնիտորինգի խմբի արդյունավետ գործունեության համար,
- Ապահովել անընդհատ եւ հետետողական օգնություն քաղաքացիներին, որոնց իրավունքները խախտվել են զինվորական ծառայության ընթացքում,
- Բարձրացնել ՀՀ ՊՆ պաշտոնյաների, խորհրդարանի անդամների, ՀՀ քաղաքացիների եւ համապատասխան միջազգային դերակատարների իրազեկվածությունը ՄԻՊ գործողությունների ծրագրի հաջողությունների եւ ձախողումների վերաբերյալ եւ առաջարկություններ ներկայացնել ՀՀ զինված ուժերում մարդու իրավունքների վիճակի բարելավման ուղղությամբ:

Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019թթ. գործողությունների ծրագրի մասին

Մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության գործադիր մարմինների գործողությունները առավել համակարգված և արդյունավետ դարձնելու նպատակով՝ 2017 թվականի մայիսի 4-ին ընդունված կառավարության N 483-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019թթ. գործողությունների ծրագիրը»¹:

Այն սահմանում է թվով 96 գործողություն, որոնցից յուրաքանչյուրի համար նշված են իրականացման ժամանակացույցը, չափանիշները, ակնկալվող արդյունքներն ու պատասխանատու մարմինները:

Ծրագրի մշտադիտարկման և համակարգման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից ստեղծվել է համակարգող խորհուրդ, որը բաղկացած է կառավարության տարբեր օղակների և պետական մարմինների ներկայացուցիչներից:

Ըստ հայեցակարգի՝յուրաքանչյուր կիսամյակի ավարտից հետո, 5-օրյա ժամկետում, պատասխանատու մարմինները ՀՀ կառավարության աշխատակազմ և ՀՀ արդարադատության նախարարություն են ներկայացնում գրավոր հաշվետվություններ հաշվետու ժամանակահատվածում ծրագրի շրջանակներում նախատեսված գործողությունների կատարման ընթացքի մասին, իսկ համակարգող խորհուրդը յուրաքանչյուր եռամսյակ կազմակերպում է քննարկումներ, որոնց ընթացքում ներկայացվում են գերատեսչությունների կողմից կատարված աշխատանքները:

Հայեցակարգով նախատեսված է նաեւ քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների մասնակցությամբ համակարգող խորհրդի կողմից կիսամյակային կտրվածքով հանրային քննարկումների կազմակերպում՝ նպատակ ունենալով հարթակ ձեւավորել շահագրգիռ հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների կողմից ծրագրի ընթացքի վերաբերյալ իրենց դիտողությունները և առաջարկությունները ներկայացնելու համար:

1. Տես՝ «Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագիրը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշումը: (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=113223>)

Մշտադիտարկման խմբի մասին

«Քաղաքացիական հասարակության ակտիվ մասնակցությունը ՀՀ զինված ուժերում մարդու իրավունքների պաշտպանության և խթանման գործում» նախագծի շրջանակներում ձեռավորված մշտադիտարկող խումբը բաղկացած է յոթ հոգուց՝ իրավապաշտպան եւ լրատվական հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներից:

Խմբի անդամներն են (ըստ այբբենական հերթականության)՝

- Անի Սարգսյան, Ժուռնալիստների «Ասպարեզ» ակումբ հկ մասնաճյուղ, Կապանի քաղաքացիական երիտասարդական կենտրոն,
- Անուշ Հակոբյան, «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» հկ,
- Էդուարդ Դանիելյան, «Սոցիոսկոպ» հկ,
- Ժաննա Ալեքսանյան, «Լրագրողներ հանուն մարդու իրավունքների» հկ,
- Մանե Գրիգորյան, «Խաղաղության երկխոսություն» հկ,
- Շահանե Խաչատրյան, «Անկախ լրագրողների ցանց» հկ,
- Ռուբեն Մարտիրոսյան, «Խաղաղության երկխոսություն» հկ

Խմբի փորձագետներն են՝

- Արթուր Սուքիասյան, փաստաբան,
- Դիանա Տեր-Ստեփանյան, «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» հկ, հետազոտությունների համակարգող,
- Մուշեղ Շուշանյան, փաստաբան

Նախագծի տնօրեն՝

- Էդգար Խաչատրյան, «Խաղաղության երկխոսություն» հկ,

Ծրագրի համակարգող՝

- Մարիաննա Խաժակյան, «Խաղաղության երկխոսություն» հկ

Մշտադիտարկման մեթոդաբանությունը

Ելնելով «Քաղաքացիական հասարակության ակտիվ մասնակցությունը ՀՀ զինված ուժերում մարդու իրավունքների պաշտպանության և խթանման գործում» նախագծի տրամաբանությունից, խմբի կողմից իրականացվող մշտադիտարկումը նպատակ ունի ուսումնասիրել եւ վերհանել զինված ուժերում մարդու իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված ՄԻՊ ռազմավարությունից բխող 2017-2019թթ. գործողությունների ծրագրի շրջանակներում ընդունված իրավական կարգավորումներում եւ իրավակիրառ պրակտիկայում առկա բացթողումները եւ մշակել բացահայտված թերությունների վերացմանն ուղղված առաջարկությունների փաթեթ:

Ձեկույցում ընդգրկվել են ծրագրում ներառված այն միջոցառումների ուսումնասիրության տվյալները, որոնց իրականացման համար կառավարության կողմից վերջնաժամկետ է սահմանվել մինչեւ 2018թ.-ի չորրորդ եռամսյակը: Ձեկույցի պատրաստման ընթացքում մշտադիտարկող խմբի կողմից ուսումնասիրվել են 2017 թվականի մայիսի 4-ին ընդունված կառավարության N 483-Ն որոշմամբ սահմանված թիվ 28, 29, 30, 31, 32 եւ 34 գործողությունները²:

Ուսումնասիրություններն իրականացվել են երեք հիմնական ուղղություններով՝

- **Փաստաթղթերի վերլուծություն.** ուսումնասիրվել են «Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպության կողմից ՀՀ պաշտպանության նախարարությանն ուղղված գրավոր հարցումների վերաբերյալ ստացված պատասխան գրությունները.
- **Իրավական վերլուծություն.** ուսումնասիրվել են ՊՆ-ի կողմից վկայակոչված իրավակարգավորումները եւ ոլորտը կարգավորող այլ օրենսդրական եւ ենթաօրենսդրական ակտերը.
- **Իրավակիրառ պրակտիկայի ուսումնասիրություն.** ուսումնասիրվել է ոլորտը կարգավորող օրենսդրության պրակտիկ կիրառումը վկայակոչված նորմերով կարգավորվող իրավահարաբերությունների սուբյեկտների նկատմամբ:

Մշտադիտարկման ընթացքում տեղեկությունների հավաքագրումն իրականացվել է երկու հիմնական մեթոդներով.

- «Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպության կողմից ՀՀ պաշտպանության նախարարությանն ուղղված գրավոր հարցումների վերաբերյալ ստացված պատասխան գրությունների եւ այդ գրություններում վկայակոչվող իրավական նորմերի, ինչպես նաեւ այլ իրավական ակտերի վերլուծություն,
- Ստանդարտացված հարցազրույցների իրականացում՝ վկայակոչված նորմերով կարգավորվող իրավահարաբերությունների սուբյեկտների հետ.**(տվյալ զեկույցի համատեքստում իրավահարաբերությունների սուբյեկտ են հանդիսացել, օրինակ, զորակոչիկները):**

2. Տես՝ «Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագիրը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշումը: (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=113223>)

ՄԻՊ ռազմավարությունից բխող 2017-2019թթ. գործողությունների ծրագրի շրջանակներում մշակված իրավական ակտերի պրակտիկ կիրառումն ուսումնասիրելու նպատակով նշված նորմերով կարգավորվող իրավահարաբերությունների սուբյեկտների հետ անցկացվող հարցումների համար ընտրությունն իրականացվել է ձևակույտի մեթոդով: Ներկայացուցչական ընտրանքի անհնարինությունը պայմանավորված է ոլորտի առանձնահատկություններով, քանի որ ոլորտում առկա են տեղեկատվության գաղտնիության հետ կապված որոշակի սահմանափակումներ: Ելնելով վերոնշյալից՝ ծրագրում տեղ գտած որոշ գործողությունների ուսումնասիրության նպատակով իրականացվել են հարցումներ թվով 100 գորակոչիկների եւ նրանց ընտանիքների անդամների շրջանում, որոնց հետ խմբի անդամներին հաջողվել է հանդիպել ձմեռային գորակոչի ընթացքում՝ զինկոմիսարիատներում, բժշկական հետազոտություն իրականացնող հիմնարկներում, և այլն:

Մշտադիտարկումն իրականացնելու համար, մարդկային ռեսուրսների սղության պատճառով, ուսումնասիրություններն իրականացվել են Լոռու, Սյունիքի մարզերի եւ Երեւան քաղաքի կտրվածքով, իմա՝ ընտրվել է մեկ հարավային, մեկ հյուսիսային մարզ եւ մայրաքաղաքը: Ընտրությունը պայմանավորված է նաեւ այն հանգամանքով, որ ՄԻՊ ռազմավարությունից բխող 2017-2019թթ. գործողությունների ծրագրի շրջանակներում իրականացվող մի շարք միջոցառումներ ենթադրում են մշտադիտարկումներ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության կայազորային հոսպիտալներում, որոնք տեղակայված են հենց նշված մարզերի մարզկենտրոններում:

Ուսումնասիրության արդյունքները

Կետ 28. Մշակել մեխանիզմներ զորակոչիկներին իրենց բժշկական զննության եզրակացության ակտի պարտադիր տրամադրման համար

Ակնկալվող արդյունքը	Գործողության կատարման վերստուգելի չափանիշը	Պատասխանատու մարմինը և համակատարողները	Կատարման ժամկետը	Ֆինասավորման աղբյուրը
Բժշկական և ռազմաբժշկական հանձնաժողովների կողմից զորակոչիկներին իրենց վերաբերող որոշումները, ինչպես նաև բժշկական հաստատությունների կողմից բժշկական զննության եզրակացության ակտերը տրամադրվում են պարտադիր կարգով:	Իրավական ակտի նախագիծը ներկայացվել է ՀՀ կառավարություն:	ՀՀ պաշտպանության նախարարություն	2018 թ. առաջին եռամսյակ	Լրացուցիչ ֆինանսավորում չի պահանջվում

Խմբի դիտարկումները

ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշմամբ հաստատված մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 28-րդ կետով սահմանվել է, որ 2018 թվականի առաջին եռամսյակի ընթացքում պետք է մշակվեն մեխանիզմներ՝ զորակոչիկներին իրենց բժշկական զննության եզրակացության ակտի պարտադիր տրամադրման համար: **Որպես վերը նշված գործողության ակնկալվող արդյունք՝ սահմանվել է, որ բժշկական և ռազմաբժշկական հանձնաժողովների կողմից զորակոչիկներին իրենց վերաբերող որոշումները, ինչպես նաև բժշկական հաստատությունների կողմից բժշկական զննության եզրակացության ակտերը տրամադրվում են պարտադիր կարգով:**

Ի պատասխան «Խաղաղության երկխոսության» հարցման՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության 20.04.2018թ. թիվ ՊՆ/510-ԱԴ-292 գրությամբ, որպես զորակոչիկներին իրենց բժշկական զննության եզրակացության ակտի պարտադիր տրամադրման մեխանիզմ վկայակոչվել է «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի³ 17-րդ հոդվածի 5-րդ մասը և ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշման հավելված 1-ը:

3. Տես՝ ՀՀ օրենքը «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=117633>)

Պաշտպանության նախարարության կողմից մատնանշվող «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է, որ քաղաքացին **իրավունք ունի ծանոթանալու** իր առողջական վիճակի հետազոտման և բժշկական փորձաքննության ընթացքին և ստանալու դրանց արդյունքներով տրված եզրակացություններն ու այլ փաստաթղթերը, ներկայացնելու առաջարկություններ, բացատրություններ կամ առարկություններ, սույն օրենքով և այլ օրենքներով սահմանված կարգով բողոքարկելու իր առողջական վիճակի վերաբերյալ տրված եզրակացությունը:

Նույն պատասխան գրության մեջ նշվող ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշմամբ⁴ սահմանվում է քաղաքացու առողջական վիճակի հետազոտման և բժշկական փորձաքննության կարգը, հետազոտում և բժշկական փորձաքննություն իրականացնող մարմինները, դրանց գործունեության, ինչպես նաև հետազոտման և փորձաքննության ուղեգրման կարգերը, փորձաքննության եզրակացությունների ձևերը՝ համաձայն N 1 հավելվածի: Նշված հավելվածի 35-րդ կետը սահմանում է, որ փորձաքննության արդյունքներով զինվորական կոմիսարիատի բժշկի (հանձնաժողովի պատասխանատու անձի) կողմից լրացվում է զորակոչիկի առողջական վիճակի վերաբերյալ եզրակացություն՝ համաձայն N 3 ձևի, որը հաստատվում է զինվորական կոմիսարիատի բժշկի (հանձնաժողովի պատասխանատու անձի) ստորագրությամբ: Զինվորական կոմիսարը քաղաքացու կամ նրա օրինական ներկայացուցչի կամ նրա կողմից լիազորված անձի **դիմելու դեպքում** տրամադրում է անձնական գործում առկա զորակոչիկի առողջական վիճակի վերաբերյալ եզրակացության պատճենը:

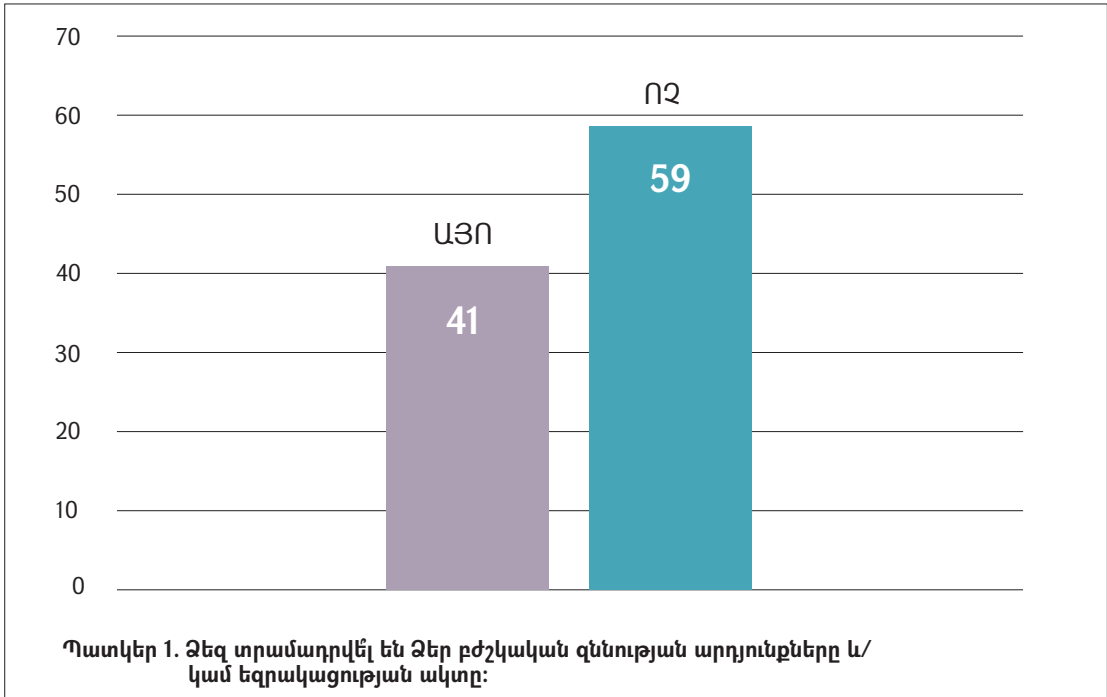
Վկայակոչված իրավանորմերում առողջական վիճակի հետազոտման և բժշկական փորձաքննության արդյունքներով տրված եզրակացությունները ստանալը սահմանված է որպես քաղաքացու **իրավունք**, ինչը նշանակում է, որ բժշկական փորձաքննության արդյունքներով տրված եզրակացությունը ստանալը օրենսդիրը կապել է անձի կողմից իր իրավունքներից օգտվելու հետ: Օրենսդիրի և գործադիրի կողմից օգտագործված ձևակերպումից հետևում է, որ եթե քաղաքացին չօգտվի իր իրավունքից և քայլեր չձեռնարկի եզրակացությունը ստանալու համար՝ եզրակացությունն իրեն չի տրամադրվի:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ ՊՆ-ից պատասխան գրությունը ստանալուց հետո, 2018 թվականի հոկտեմբերի 4-ին ՀՀ կառավարության կողմից ընդունված N 1132-Ն որոշմամբ⁵ հաստատված՝ «Շարքային կազմի պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչի անցկացման կարգի» 26-րդ կետի 4-րդ ենթակետով եւ 28-րդ կետի 4-րդ ենթակետով մասնակիորեն կարգավորում է խնդիրը, սակայն միայն եզրակացությունների մասով:

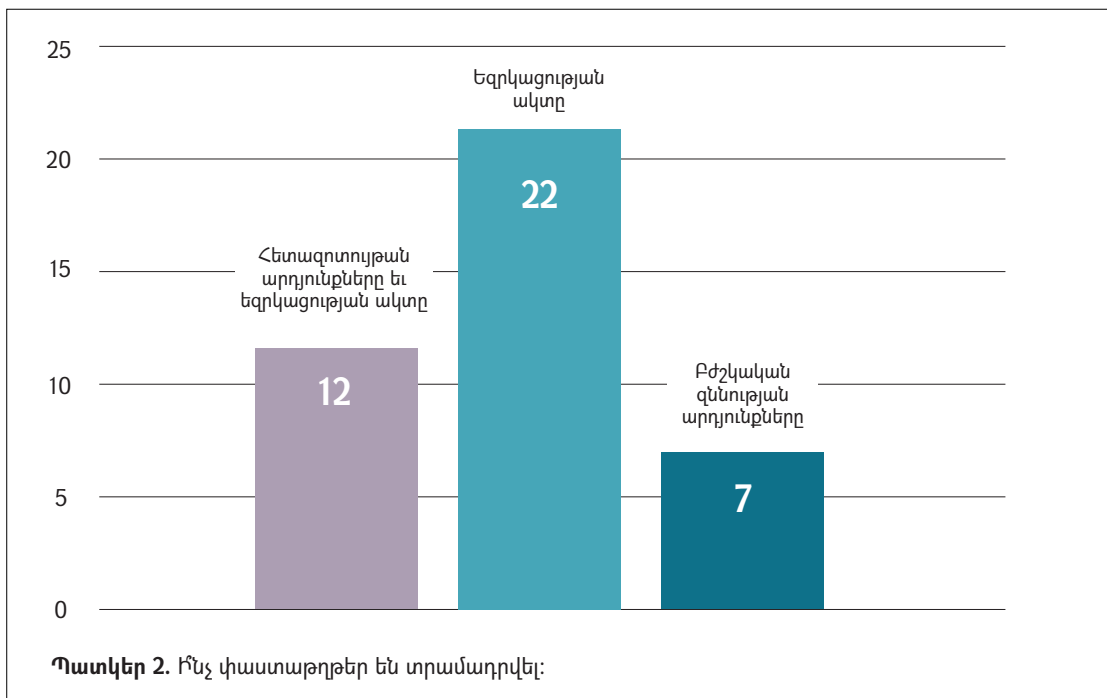
Ծրագրի 28-րդ կետով սահմանված իրավական մեխանիզմի իրավակիրառ պրակտիկան ուսումնասիրելու նպատակով, 23.11.2018թ. Ելից-ՊՆ-18/22 պաշտոնական գրությամբ «Խաղաղության երկխոսություն» իկ-ն դիմել էր ՀՀ

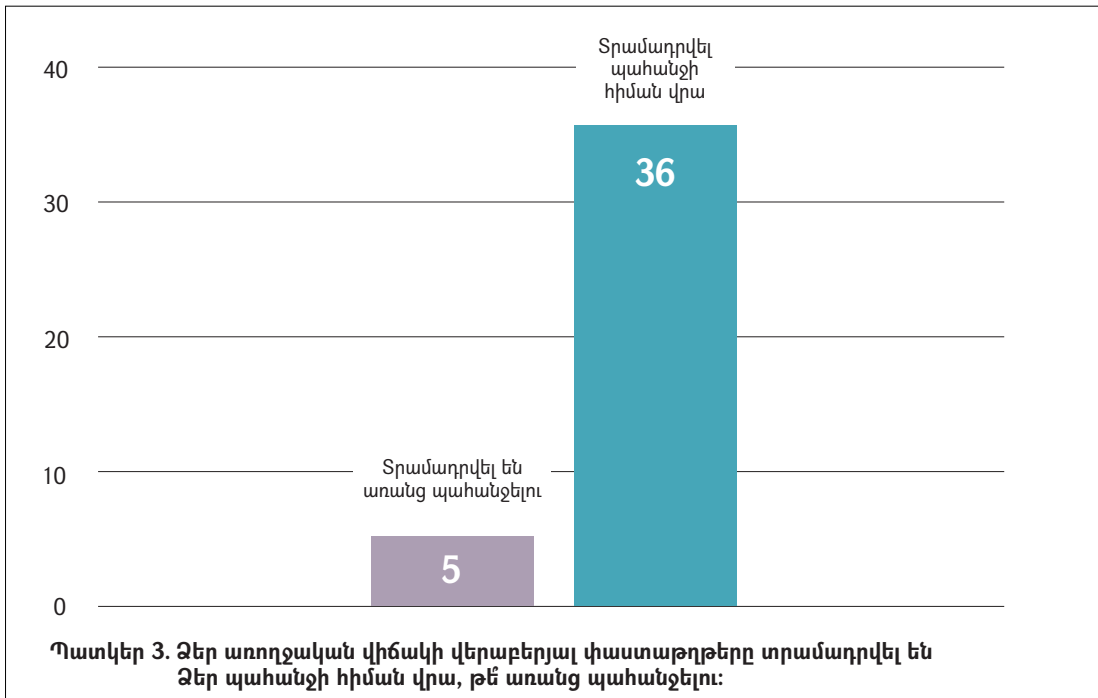
4. Տես՝ ՀՀ կառավարության որոշումը «Քաղաքացու առողջական վիճակի հետազոտման եւ բժշկական փորձաքննության, հետազոտման եւ փորձաքննության ուղեգրման կարգերը, հետազոտում եւ բժշկական փորձաքննություն իրականացնող մարմինները եւ դրանց գործունեության կարգը, փորձաքննության եզրակացությունների ձևերը, բժշկական հետազոտությունների եւ բժշկական հաստատությունների ցանկերը, իրականացված ծառայությունների դիմաց փոխհատուցման կարգը սահմանելու եւ ՀՀ կառավարության մի շարք որոշումներ ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=121636>)

5. Տես՝ ՀՀ կառավարության N 1132-Ն որոշումը «Պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչի անցկացման կարգը հաստատելու մասին» (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=125957>)

պաշտպանության նախարարությանը՝ մշտադիտարկող խմբի կողմից զորակոչի ընթացքում զորակոչային հանձնաժողովների աշխատանքների ժամանակ քաղաքացիների հետ հարցումներ իրականացնելու հնարավորություն ստանալու նպատակով, սակայն գերատեսչության կողմից խմբին նման հնարավորություն չի ընձեռվել: 2018 թվականի ձմեռային զորակոչի ընթացքում, որն, ըստ էության, կազմակերպվել է նշված իրավական ակտերի ուժի մեջ մտնելուց հետո, այնուամենայնիվ, խմբի անդամների կողմից թվով 100 զորակոչիկների եւ նրանց հարազատների հետ ունեցած հարցումների արդյունքում պարզվել է, որ հարցվածներից միայն 41-ին է տրամադրվել իրենց առողջական վիճակի հետ կապված բժշկական զննության արդյունքները եւ եզրակացության ակտերը (**տես՝ պատկեր 1**):

Ըստ հարցվողների, իրենց տրամադրված փաստաթղթերը պարունակել են (պատկեր 2)

- **հետազոտության արդյունքները եւ եզրակացության ակտը՝ 12 հոգի**
- **եզրակացության ակտը՝ 22 հոգի**
- **բժշկական զննության արդյունքները՝ 7 հոգի:**

Բոլորին, ում տրամադրվել է իրենց առողջական վիճակի վերաբերյալ փաստաթղթերը (41 հոգի), տրամադրվել են առձեռն: Միեւնույն ժամանակ, հարցվողներից 36-ին փաստաթղթերը տրամադրվել են միայն պահանջելուց հետո (պատկեր 3):

Եզրակացություններ

ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշմամբ հաստատված, մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 28-րդ կետի իրականացման վերաբերյալ մշտադիտարկող խմբի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ծրագրում որպես այս գործողության համար չափորոշիչ դիտարկվել է իրավական ակտի նախագծի ներկայացումը ՀՀ կառավարություն: **Մշտադիտարկող խումբը եկել է եզրակացության, որ այս գործողության համար մշակված կատարման վերստուգելի չափանիշը հնարավորություն չի տալիս չափելու գործողության արդյունքը:**

Խումբը գտնում է, որ որպես զորակոչիկներին իրենց բժշկական զննության եզրակացության ակտի պարտադիր տրամադրման մեխանիզմ ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից ներկայացվող իրավական ակտերը չեն ապահովում ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշման պահանջների կատարումը, հետևաբար չեն կարող համարվել ՀՀ կառավարության որոշմամբ ակնկալվող արդյունքի իրականացում:

ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշմամբ հաստատված՝ մարդու

իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 28-րդ կետում, մասնավորապես, օգտագործվել է «**պարտադիր տրամադրում**» եզրույթը, ինչը նշանակում է, որ նախատեսված գործողության կատարման արդյունքում ընդունվող իրավական ակտի բովանդակության մեջ զորակոչիկներին իրենց բժշկական զննության եզրակացության ակտի տրամադրման վերաբերյալ դրույթները պետք է սահմանված լինեն իմպերատիվ ձևով և եզրակացության ակտի տրամադրումը պետք է հանդիսանա պարտադիր պայման: ՀՀ կառավարության վերը նշված որոշման մեջ առկա ձևակերպման վերլուծությունը ենթադրում է այնպիսի իրավական ակտի ընդունում, որը զորակոչիկներին բժշկական զննության եզրակացության ակտի տրամադրումը սահմանում է որպես պարտադիր պայման, ինչը պայմանավորված չէ եզրակացության հասցեատիրոջ կողմից եզրակացությունը ստանալու պահանջով: **Մինչդեռ, ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից որպես զորակոչիկներին իրենց բժշկական զննության եզրակացության ակտի պարտադիր տրամադրման մեխանիզմ դիտարկվող «Ձինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի 5-րդ մասը և ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշման հավելված 1-ը բժշկական զննության եզրակացության ակտի տրամադրումը որպես պարտադիր պայման չեն սահմանում:**

Այս պարագայում հասկանալի չէ գործողությունների ծրագրում նման միջոցառման ներառման տրամաբանությունը: Սա կնշանակեր, որ մինչև վերոնշյալ իրավական ակտերի ընդունումը, զորակոչվող քաղաքացիները չեն ունեցել իրենց վերաբերող որոշումները, ինչպես նաև բժշկական հաստատությունների կողմից բժշկական զննության եզրակացության ակտերը բժշկական և ռազմաբժշկական հանձնաժողովներից պահանջելու իրավունք, ինչն այդպես չէ: Ակնկալվում է, որ նման գործողության ներառումը ծրագրում պետք է հիմնավորված լիներ որեւէ ուսումնասիրությամբ եւ վերլուծությամբ, ինչը կհիմնավորեր ՄԻՊ ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրում նման գործողության ներառման անհրաժեշտությունն ու առաջնահերթությունը: Խմբին, սակայն, չի հաջողվել հայտնաբերել նման փաստաթուղթ:

Կետ 29. Սահմանել առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց փաստաթղթերի տրամադրման ողջամիտ ժամկետ

Ակնկալվող արդյունքը	Գործողության կատարման վերստուգելի չափանիշը	Պատասխանատու մարմինը և համակատարողները	Կատարման ժամկետը	Ֆինասավորման աղբյուրը
Առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց իրավունքների իրացման համար սահմանվել են փաստաթղթերի տրամադրման ողջամիտ ժամկետ, որում պատշաճ արտահայտվել են վաղաժամկետ զորացրման պատճառները:	Իրավական ակտի նախագիծը ներկայացվել է ՀՀ կառավարություն:	«Այաշտպանության նախարարություն» «Առողջապահության նախարարություն»	2018 թ. առաջին եռամսյակ	Լրացուցիչ ֆինանսավորում չի պահանջվում

Խմբի դիտարկումները

Գործողությունների ծրագրի 29-րդ կետով սահմանվել է, որ 2018 թվականի առաջին եռամսյակի ընթացքում պետք է սահմանվի առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց փաստաթղթերի տրամադրման ողջամիտ ժամկետ: **Որպես այդ գործողության ակնկալվող արդյունք՝ սահմանվել է, որ առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց իրավունքների իրացման համար սահմանվել են փաստաթղթերի տրամադրման ողջամիտ ժամկետ, որում պատշաճ արտահայտվել են վաղաժամկետ զորացրման պատճառները:**

Քանի որ գործողությունների ծրագրում որպես պատասխանատու մարմին եւ համակատարողներ նշված են ՀՀ այաշտպանության եւ առողջապահության նախարարությունները, «Իսաղաղության երկխոսություն» հկ-ն գրավոր հարցմամբ դիմել էր երկու գերատեսչություններին էլ՝ պարզելու համար կառավարության որոշումով սահմանված այս դրույթի իրականացման հետ կապված նրանցից յուրաքանչյուրի գործողություններն ու պարտականությունները:

Հարցմանն ի պատասխան՝ առողջապահության նախարարությունից նախ հեռախոսազանգով, իսկ հետո արդեն պաշտոնական գրությամբ պատասխանեցին, որ նախարարությունն այս ուղղությամբ գործողություններ չի իրականացրել, գրության մեջ տրվող հարցերն էլ առաջարկել էին ուղղել ՀՀ այաշտպանության նախարարությանը:

Ի պատասխան կազմակերպության հարցման՝ ՀՀ այաշտպանության նախարարության 20.04.2018թ. թիվ ՊՆ/510-ԱԴ-292 գրությամբ, որպես առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց փաստաթղթերի տրամադրման ողջամիտ ժամկետը սահմանող իրավական ակտ, վկայակոչվել են

«Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի⁶ 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասը և ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշման⁷ հավելված 1-ը:

Վերոնշյալ փաստաթղթերի ուսումնասիրության արդյունքում, խումբը պարզել է, որ որպես առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց փաստաթղթերի տրամադրման ողջամիտ ժամկետը սահմանող իրավական ակտ վկայակոչված «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասը և ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշման հավելված 1-ը առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց փաստաթղթերի տրամադրման ժամկետի վերաբերյալ դրույթներ չեն պարունակում:

*«Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է, որ շարքային և սպայական կազմերի պարտադիր զինծառայողները զինվորական ծառայությունից արձակվում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի հրամանով սահմանված կարգով: Առողջական վիճակի պատճառով զինվորական ծառայությունից վաղաժամկետ արձակվելու դեպքում զինծառայողին տրամադրվում են նաև նրա առողջական վիճակի վերաբերյալ առկա փաստաթղթերը: **Փաստաթղթերի տրամադրման որևէ ժամկետ օրենքի նշված հոդվածը չի սահմանում:***

*ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշմամբ սահմանվել է քաղաքացու առողջական վիճակի հետազոտման և բժշկական փորձաքննության կարգը, հետազոտում և բժշկական փորձաքննություն իրականացնող մարմինները, դրանց գործունեության, ինչպես նաև հետազոտման և փորձաքննության ուղեգրման կարգերը, փորձաքննության եզրակացությունների ձևերը՝ համաձայն N 1 հավելվածի: Հավելվածի 108-րդ կետը սահմանում է դրույթներ միայն այն մասին, որ կենտրոնական ռազմաբժշկական հանձնաժողովի (ԿՌԲՀ) եզրակացության պատճենները, վավերացված ԿՌԲՀ-ի կնիքով, տրամադրվում են փորձաքննվողին կամ նրա օրինական ներկայացուցչին կամ նրա կողմից լիազորված անձին (ըստ պահանջի): **Նշված հավելվածը ևս առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց փաստաթղթերի տրամադրման որևէ ժամկետ չի սահմանում:***

Ծրագրի 29-րդ կետով սահմանված իրավական մեխանիզմի իրավակիրառ պրակտիկան ուսումնասիրելու նպատակով, 23.11.18թ, թիվ Ելից-ՊՆ-18/22 պաշտոնական գրությամբ «Խաղաղության երկխոսություն» հկ-ն դիմել էր ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը՝ խնդրելով հնարավորություն տալ մշտադիտարկող խմբին առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրվող անձանց հետ հարցում իրականացնելու համար, նրանց հետ հանդիպել զինվորական հոսպիտալներում եւ ԿՌԲՀ նիստերից հետո, սակայն, մինչև զեկույցի նախապատրաստական աշխատանքների ավարտը գրությունը մնացել է անպատասխան:

6. Տես՝ ՀՀ օրենքը «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=117633>)

7. Տես՝ ՀՀ կառավարության որոշումը «Քաղաքացու առողջական վիճակի հետազոտման եւ բժշկական փորձաքննության, հետազոտման եւ փորձաքննության ուղեգրման կարգերը, հետազոտում եւ բժշկական փորձաքննություն իրականացնող մարմինները եւ դրանց գործունեության կարգը, փորձաքննության եզրակացությունների ձևերը, բժշկական հետազոտությունների եւ բժշկական հաստատությունների ցանկերը, իրականացված ծառայությունների դիմաց փոխհատուցման կարգը սահմանելու եւ ՀՀ կառավարության մի շարք որոշումներ ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=121636>)

Եզրակացություններ

Ուսումնասիրելով վերոնշյալ փաստերը՝ խումբը եկել է եզրակացության, որ **ինչպես եւ նախորդ գործողության դեպքում, այս կետի համար մշակված կատարման վերստուգելի չափանիշը հնարավորություն չի տալիս չափելու գործողության արդյունքը**: Հարկ է նշել, որ Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող նախորդ, 2014-2016 թվականների գործողությունների ծրագրում⁸ ներառված էր նմանատիպ գործողություն **(տես գործողություն 110)**, որը սակայն նախանշված ժամկետում չէր իրականացվել եւ, հավանաբար, այդ պատճառով էլ տեղ էր գտել 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրում: Նախորդ ծրագրում այս գործողությունը ձեւակերպել էր հետեւյալ կերպ. **«Օրենսդրորեն սահմանել առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց պաշտպանական գերատեսչության կողմից փաստաթղթերի տրամադրման 7-օրյա ժամկետ»**: Ակնհայտ է, որ «7-օրյա ժամկետ» եզրույթն ավելի չափելի է դարձնում գործողության արդյունքը, ինչը չի կարելի ասել «ողջամիտ ժամկետ» եզրույթի մասին:

«Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի և ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշմամբ սահմանված իրավակարգավորումները չեն ապահովում 29-րդ կետի պահանջը, քանի որ ժամկետի վերաբերյալ դրույթներ չեն պարունակում: Առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց փաստաթղթերի տրամադրման ողջամիտ ժամկետ սահմանող իրավական ակտի բացակայությունը դիտարկվում է որպես անթույլատրելի մոտեցում, քանի որ ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշման 1-ին հավելվածի կարգավորումների համաձայն՝ ՀՀ ՊՆ կենտրոնական ռազմաբժշկական հանձնաժողովի եզրակացությունները կարող են բողոքարկվել դատական կարգով՝ եզրակացության կայացման օրվանից երկամսյա ժամկետում:

Ժամկետ սահմանող իրավական ակտի բացակայության պայմաններում փաստաթղթերը կարող են տրամադրվել ցանկացած ժամկետներում, այդ թվում՝ նաև բողոքարկման համար նախատեսված ժամկետից ուշ, կամ այնպիսի ժամկետում, որ մնացած ժամանակը բավարար չլինի մինչ բողոքարկման համար նախատեսված ժամկետի ավարտը պատշաճ ձևով փաստաթղթեր կազմելու համար: Նշված իրավիճակները կհանգեցնեն քաղաքացիների բողոքարկման իրավունքի խախտման:

Բացի այդ, մշտադիտարկող խումբը կարծում է, որ զինծառայողին տրամադրվող փաստաթղթերի կազմի հետ կապված «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշման 1-ին հավելվածի ձևակերպումների միջև առկա են որոշակի հակասություններ: Մասնավորապես, «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ առողջական վիճակի պատճառով զինվորական ծառայությունից վաղաժամկետ արձակվելու դեպքում զինծառայողին տրամադրվում են նրա առողջական վիճակի վերաբերյալ առկա փաստաթղթերը, ինչը ենթադրում է առողջական վիճակի վերաբերյալ առկա փաստաթղթերի ամբողջական փաթեթի տրամադրում, իսկ ՀՀ կառավարության թիվ 405-Ն որոշմամբ սահմանված 1-ին հավելվածի ձևակերպման մեջ նշված է միայն ԿՌԲՀ-ի եզրակացության պատճենի տրամադրման մասին:

8. Տես՝ «Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության 27.02.2014թ. թիվ 303-Ն որոշումը: (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=92644>)

Վերը նշված անհամապատասխանությունը կարող է մեկնաբանվել եւ կիրառվել կամայական ձևով՝ որոշ իրավիճակներում հանգեցնելով քաղաքացիների իրավունքների խախտման:

Ընդ որում, եզրակացության հետ համաձայն չլինելու և եզրակացության դեմ բողոք բերելու անհրաժեշտության դեպքում միայն եզրակացության բովանդակությունը կարող է բավարար չլինել: Պատճառաբանված բողոք կազմելու համար անհրաժեշտ լինեն նաև եզրակացության կազմման համար հիմք հանդիսացած՝ առողջական վիճակի վերաբերյալ բոլոր փաստաթղթերի պատճենները, հետևաբար՝ նշված երկու ձևակերպումներից առավել ընդունելի է օրենքում նշված ձևակերպումը, որը գինձառայողին հնարավորություն է տալիս ստանալ իր առողջական վիճակի վերաբերյալ փաստաթղթերի ամբողջական փաթեթը:

Բացի վերոնշյալից, մշտադիտարկող խումբն իր մտահոգությունն է հայտնում առ այն, որ պատասխանատու գերատեսչությունը «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքով⁹ սահմանված ժամկետում եւ նախատեսված կարգով հիմնավոր կերպով չի արձագանքում գինվորական հոսպիտալներում եւ կենտրոնական ռազմաբժշկական հանձնաժողովի (ԿՌԲՀ) նիստերից հետո առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրվող անձանց հետ հարցում իրականացնելու խմբի անունից ուղարկված դիմումին:

9. Տես՝ «ՀՀ օրենքը տեղեկատվության ազատության մասին» (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?do-clD=1372>)

Կետ 30. «Մարդու իրավունքները զինված ուժերում» առարկան ներառել ռազմաուսումնական հաստատությունների ուսումնական ծրագրերում, ինչպես նաև ապահովել հեռաուսուցման նպատակով ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջում դրա հասանելիությունը

Ակնկալվող արդյունքը	Գործողության կատարման վերստուգելի չափանիշը	Պատասխանատու մարմինը և համակատարողները	Կատարման ժամկետը	Ֆինասավորման աղբյուրը
<p>Ուսումնական ծրագրերում կատարվել են համապատասխան փոփոխություններ, որոնց արդյունքում զինված ուժերի անձնակազմը ստանում է պատշաճ գիտելիքներ մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում:</p>	<p>«Մարդու իրավունքները զինված ուժերում» առարկան ներառվել է ռազմաուսումնական հաստատությունների ուսումնական ծրագրերում և հեռաուսուցման նպատակով հասանելի է ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջում:</p>	<p>ՀՀ պաշտպանության նախարարություն</p>	<p>2018 թ. երրորդ եռամսյակ</p>	<p>Օրենքով չարգելված այլ միջոցներ</p>

Խմբի դիտարկումները

Գործողությունների ծրագրի 30-րդ կետով սահմանվում է «Մարդու իրավունքները զինված ուժերում» առարկայի ներառումը ռազմաուսումնական հաստատությունների ուսումնական ծրագրերում, ինչպես նաև հեռաուսուցման նպատակով ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջում դրա հասանելիության ապահովումը: **Գործողության իրականացման արդյունքում ակնկալվում է, որ ուսումնական ծրագրերում կկատարվեն համապատասխան փոփոխություններ, որոնց արդյունքում զինված ուժերի անձնակազմը կստանա պատշաճ գիտելիքներ մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում:**

Գործողության մշտադիտարկման նպատակով, 15.10.2018թ.-ի Ելից-ՊՆ-18/19 գրությանը «Խաղաղության երկխոսություն» հկ-ն պաշտպանության նախարարությունից խնդրել է տեղեկություն տրամադրել հետեյալ հարցերի վերաբերյալ.

- Ուսումնական ծրագրերում կատարվել են, արդյոք, համապատասխան փոփոխություններ, որոնց արդյունքում զինված ուժերի անձնակազմը կստանա պատշաճ գիտելիքներ մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում, եթե այո, ապա որո՞նք են այդ փոփոխությունները,

- Մարդու իրավունքները զինված ուժերում առարկան ներառված է ռազմաուսումնական հաստատությունների ուսումնական ծրագրերում, ինչ պարբերականությամբ է իրականացվում առարկայի դասավանդումը և ինչ ուսումնական ձեռնարկներով,
- Ինչ կարգով է իրականացվում դասավանդող մասնագետների ընտրությունը,
- Հասանելի է, արդյոք, «Մարդու իրավունքները զինված ուժերում» առարկան ՀՀ ՊՆ պաշտոնական կայքէջում՝ հեռաուսուցման նպատակով: Կազմակերպությունը խնդրել է ուղարկել համապատասխան հղումը:

09.11.2018 թ. ՊՆ/510-ԱՂ-974 պատասխան գրության մեջ ՊՆ-ն, մասնավորապես, նշել է.

«ՀՀ ՊՆ մարշալ Ա. Խամփերյանցի անվան ռազմական ավիացիոն համալսարանում առարկան ընդգրկվել է «Զինվորական իրավունք» առարկայախմբում՝ որպես առանձին առարկա, որը դասավանդվում է 7-րդ ուսումնական կիսամյակում, 42 ուսումնական ժամ դասընթացի ծրագրով, իսկ ՀՀ ՊՆ Վ. Սարգսյանի անվան ռազմական համալսարանում առարկան դասավանդվում է 1-ին կուրսում՝ 32 ուսումնական ժամ դասընթացի ծրագրով:

Դասընթացի մշակման համար հիմք են հանդիսացել հետեւյալ ձեռնարկները.

1. ԵԱՀԿ Երեւանյան գրասենյակի կողմից մշակված «Զինված ուժերում մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների վերաբերյալ դասընթացի կազմակերպման եւ անցկացման ուսումնական ձեռնարկը», ք. Երեւան, 2016թ.,
2. Ա. Ռ. Ավետիսյան, Տ. Վ. Սիմոնյան եւ ուրիշներ, «Զինվորական իրավունքի հիմնահարցեր, նյութերի ժողովածու», ք. Երեւան, 2015թ.:

Դասընթացի ծրագրում ներառվել են նաեւ «Զինված ուժերում մարդու իրավունքների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի փաստաթղթեր», մասնավորապես.

- ԵԽ ՆԿ թիվ 4 հանձնարարականները (2010թ.),
- Զինճառայողների իրավունքներ ԵԽԽՎ-ի թիվ 1742 հանձնարարականը (2006թ.),
- ԵԽԽՎ թիվ 2120 բանաձեւը (2016թ.):

Դասավանդող մասնագետի ընտրությունը կատարվում է մրցույթով՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարի հրամանով հաստատված «ՀՀ ՊՆ ՌՈւՀ-ում դասախոսական կազմի թափուր պաշտոնների մրցույթի կազմակերպման եւ անցկացման կարգ»-ի համաձայն»:

Պատասխան գրության մեջ նշված է նաեւ, որ առարկայի հեռաուսուցման եւ կայքէջում տեղադրման աշխատանքները դեռեւս ընթացքի մեջ են:

Եզրակացություններ

Պատասխանատու մարմնի կողմից Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրում ներառված թիվ 30 միջոցառման իրականացման վերաբերյալ տրամադրված տեղեկատվության ուսումնասիրման արդյունքում խումբը եկել է եզրակացության, որ այս ուղղությամբ իրականացվող գործողություններն իրականացվել են պատշաճ կերպով:

Խմբի անդամները ծանոթացել են ՊՆ կողմից տրամադրված ՀՀ ՊՆ մարշալ Արմենակ Խամփերյանցի անվան ռազմական ավիացիոն համալսարանի

«Մարդու իրավունքները զինված ուժերում» դասընթացի ծրագրի եւ ՀՀ ՊՆ Վ. Սարգսյանի անվան ռազմական համալսարանի «Մարդու իրավունքներ» առարկայի ուսումնական ծրագրի հետ եւ գտնում են, որ նման ուսումնական ծրագրերով ուսուցումը կազմակերպելու դեպքում հնարավոր կլինի զինված ուժերի անձնակազմին մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտին վերաբերող պատշաճ գիտելիքներ տրամադրել:

Ի տարբերություն նախորդ 28 եւ 29 կետերի, այս գործողության համար մշակված կատարման վերստուգելի չափանիշը շոշափելի է դարձնում գործողության արդյունքում տեղի ունեցող փոփոխությունը նախնական վիճակի հետ համեմատությամբ: Այնուամենայնիվ, չնայած չափանիշի ձեւակերպման մեջ նշված է, որ «Մարդու իրավունքները զինված ուժերում» դասընթացի ծրագիրը հեռուստուցման նպատակով հասանելի է ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջում, սակայն 2018թ.-ի չորրորդ եռամսյակի դրությամբ նյութը ՊՆ պաշտոնական կայքում հասանելի չէ:

Անպատասխան է մնացել նաեւ առարկայի մի քանի դասախոսությունների ժամանակ խմբի ներկայացուցիչներին ներկա գտնվելու հնարավորություն տրամադրելու վերաբերյալ խնդրանքը:

Կետ 31. Ապահովել զորակոչիկներին իրենց իրավունքների և դրանց պաշտպանության մասին տեղեկացնելու մեխանիզմներ՝ մշակելով ծանուցագրի հետ միաժամանակ զորակոչիկներին զորակոչից տարկետման, զինձառայությունից ազատման, բնակավայրին մոտ ծառայելու և այլ իրավունքները պարզաբանող հուշաթերթի տրամադրման կարգ

Ակնկալող արդյունքը	Գործողության կատարման վերստուգելի չափանիշը	Պատասխանատու մարմինը և համակատարողները	Կատարման ժամկետը	Ֆինասավորման աղբյուրը
Բարձրացել է զորակոչիկների իրազեկվածությունն իրենց իրավունքների վերաբերյալ:	Իրավական ակտի նախագիծը ներկայացվել է ՀՀ կառավարություն:	ՀՀ պաշտպանության նախարարություն	2018 թ. առաջին եռամսյակ	Օրենքով չարգելված այլ միջոցներ

Խմբի դիտարկումները

Ծրագրի 31 կետով, մասնավորապես, սահմանվում է. «Ապահովել զորակոչիկներին իրենց իրավունքների և դրանց պաշտպանության մասին տեղեկացնելու մեխանիզմներ՝ մշակելով ծանուցագրի հետ միաժամանակ զորակոչիկներին զորակոչից տարկետման, զինձառայությունից ազատման, բնակավայրին մոտ ծառայելու և այլ իրավունքները պարզաբանող հուշաթերթի տրամադրման կարգ»: **Որպես արդյունք՝ ակնկալվում է բարձրացնել զորակոչիկների իրազեկվածությունն իրենց իրավունքների վերաբերյալ:**

Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարության վերաբերյալ ՀՀ կառավարության պահանջների կատարման մասին տեղեկատվություն ստանալու նպատակով «Խաղաղության երկխոսություն» ՀԿ-ն 04.04.18թ. Ելից-ՊՆ-18/7 գրությամբ գրավոր հարցմամբ դիմել է ՀՀ պաշտպանության նախարարին:

Ի պատասխան՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության 20.04.2018թ. թիվ ՊՆ/510-ԱԴ-292 գրության մեջ նշված է, որ զորակոչիկների իրավունքները և պարտականությունները սահմանվում են օրենքով, ընթացակարգերը նախատեսվել են «Պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչի անցկացման կարգով», որը հաստատող որոշման նախագիծը պատրաստ է և առաջիկայում կներկայացվի ՀՀ կառավարություն:

ՀՀ կառավարությունը 2018 թվականի հոկտեմբերի չորսին կայացրել է թիվ 1132-

Ն որոշումը¹⁰ պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչի անցկացման կարգը հաստատելու մասին: Կարգի 19-րդ կետի համաձայն՝ հայտարարված շարքային կազմի պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչի շրջանակներում զինվորական կոմիսարիատները պարտադիր ապահովում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2017 թվականի դեկտեմբերի 21-ի N 1675-Ն, 2018 թվականի ապրիլի 12-ի NN 430-Ն, 450-Ն, 451-Ն և 457-Ն որոշումների համաձայն Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության կողմից իրականացվող ծրագրերի, կազմակերպվող սպայական դասընթացների և ռազմաուսումնական հաստատությունների ընդունելության պայմանների վերաբերյալ զորակոչիկների իրազեկումը, այդ ծրագրերին, սպայական դասընթացներին ու ռազմաուսումնական հաստատությունների ընդունելությանը մասնակցելու ցանկություն հայտնաձ զորակոչիկների հաշվառումը և օրենքով սահմանված այլ գործառույթների իրականացումը:

ՀՀ կառավարության 21.12.2017թ. թիվ 1675-Ն որոշումը¹¹ սահմանված է Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության կողմից նշված վայրում և պայմաններում զինվորական ծառայություն անցնելու ցանկություն հայտնաձ շարքային կազմի պարտադիր զինծառայողի հետ պայմանագիր կնքելու կարգը:

ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 430-Ն որոշումը¹² սահմանված են նպատակային ուսումնառության համար քաղաքացուն պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից տարկետում տալու և տրված տարկետումը դադարելու պայմանները:

ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 450-Ն որոշումը¹³ սահմանված են սպորտի բնագավառում նշանակալի նվաճումներ ունեցող քաղաքացիներին պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից տարկետում տալու կարգը և պայմանները:

ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 451-Ն որոշումը¹⁴ սահմանված են գիտության և կրթության բնագավառներում նշանակալի նվաճումներ ունեցող քաղաքացիներին պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից տարկետում տալու կարգը և պայմանները:

ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 457-Ն որոշումը¹⁵ սահմանված են

10. Տես՝ ՀՀ կառավարության N 1132-Ն որոշումը «Պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչի անցկացման կարգը հաստատելու մասին» (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=125957>)

11. Տես՝ «ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից նշված վայրում և պայմաններում զինվորական ծառայություն անցնելու ցանկություն հայտնաձ շարքային կազմի պարտադիր զինծառայողի հետ պայմանագիր կնքելու կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 21.01.2017թ. թիվ N1675-Ն որոշումը (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=118237>)

12. Տես՝ «Նպատակային ուսումնառության համար քաղաքացուն պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից տարկետում տալու և տրված տարկետումը դադարելու պայմանները սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ N430-Ն որոշումը (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=126626>)

13. Տես՝ «Սպորտի բնագավառում նշանակալի նվաճումներ ունեցող քաղաքացիներին պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից տարկետում տալու կարգը և պայմանները սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ N450-Ն որոշումը (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=123792>)

14. Տես՝ «Գիտության և կրթության բնագավառներում նշանակալի նվաճումներ ունեցող քաղաքացիներին պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից տարկետում տալու կարգը և պայմանները սահմանելու, ՀՀ կառավարության 2002 թվականի օգոստոսի 29-ի N 1394-Ն և 2015 թվականի փետրվարի 5-ի N 117-Ն որոշումներում փոփոխություններ կատարելու, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 2000 թվականի հունվարի 13-ի N 15 որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. N 451-Ն որոշումը (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=123049>)

15. Տես՝ «Մշակույթի և արվեստի բնագավառներում նշանակալի նվաճումներ ունեցող քաղաքացիներին պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից տարկետում տալու կարգը և պայմանները սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. N 457-Ն որոշումը (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=122788>)

.....
մշակույթի և արվեստի բնագավառներում նշանակալի նվաճումներ ունեցող քաղաքացիներին պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից փարկեպում փախու կարգը և պայմանները:
.....

Այսպիսով, ՀՀ կառավարության 04.10.2018թ. թիվ 1132-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 19-րդ կետում նշված իրավական ակտերը վերաբերվում են միայն երկու իրավունքների՝ **պաշտպանության նախարարության հետ պայմանագիր կնքելու և տարկետում ստանալու իրավունքների մասին իրավական կարգավորումներին:** Մինչդեռ, մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 31-րդ կետով սահմանված է զորակոչիկներին իրենց իրավունքների (տարկետման, զինծառայությունից ազատման, բնակավայրին մոտ ծառայելու¹⁶ և այլն) և դրանց պաշտպանության մասին տեղեկացնելու մեխանիզմների մասին:

Բացի այդ, կարգի 19-րդ կետում նշված չէ զորակոչիկներին իրենց իրավունքների և դրանց պաշտպանության մասին տեղեկացնելու մեխանիզմների մասին, այլ նշված է ՀՀ կառավարության վերոգրյալ որոշումների համաձայն Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության կողմից իրականացվող ծրագրերի, կազմակերպվող սպայական դասընթացների և ռազմաուսումնական հաստատությունների ընդունելության պայմանների վերաբերյալ զորակոչիկներին իրազեկելու մասին:

.....
ՀՀ կառավարության 04.10.2018թ. թիվ 1132-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 21-րդ կետը սահմանում է, որ շարքային կազմի պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչերի պատշաճ իրականացման համար պարասխանափու է համապատասխան զինվորական կոմիսարիափու, որի շրջանակներում զինվորական կոմիսարը, որը կայացնում է որոշում՝ համաձայն N 4 ձևի, օրենքով պարտադիր զինվորական ծառայությունից ազատման կամ պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից փարկեպման հիմք չունեցող քաղաքացուն շարքային կազմի պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչելու մասին՝ զորակոչի վերաբերյալ փվյալները եռօրյա ժամկետում գրանցելով զորակոչիկների վերաբերյալ կայացված որոշումների հաշվառման մատյանում՝ համաձայն N 5 ձևի, և որոշման պատճենը փրամատրեպով քաղաքացուն կամ նրա օրինական ներկայացուցչին՝ օրենքով սահմանված իրավունքից օգտվելու դեպքում վերջինիս ծանուցելով իր իրավունքների մասին՝ համաձայն NN 6 և 6.1 ձևերի:
.....

ՀՀ կառավարության 04.10.2018թ. թիվ 1132-Ն որոշմամբ հաստատված թիվ 6 և թիվ 6.1 ձևերը ևս վերաբերվում են սահմանափակ թվով իրավունքների մասին ծանուցմանը. թիվ 6 ձևը՝ մարտական հերթապահության մեջ չընդգրկվելու իրավունքի մասին, իսկ 6.1 կետը՝ եղբայրների միևնույն զորամասում զինվորական ծառայություն անցնելու իրավունքի մասին: Ընդ որում, ՀՀ կառավարության որոշմամբ սահմանված թիվ 6 ձևը, սահմանելով մարտական հերթապահության մեջ չընդգրկվելու իրավունքի մասին ծանուցում, նշում չի պարունակում անմիջականորեն զորակոչիկներին վերաբերվող այն դրույթի մասին, որ նորակոչիկները չեն կարող ընդգրկվել մարտական հերթապահության մեջ կամ ներգրավվել ռազմական գործողություններում («Ձինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի 2-րդ մասի վերջին նախադասություն):

16. «Ձինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքով բնակավայրին մոտ ծառայելու իրավունքը հանվել է զորակոչվող քաղաքացիների համար նախատեսվող արտոնությունների ցանկից:

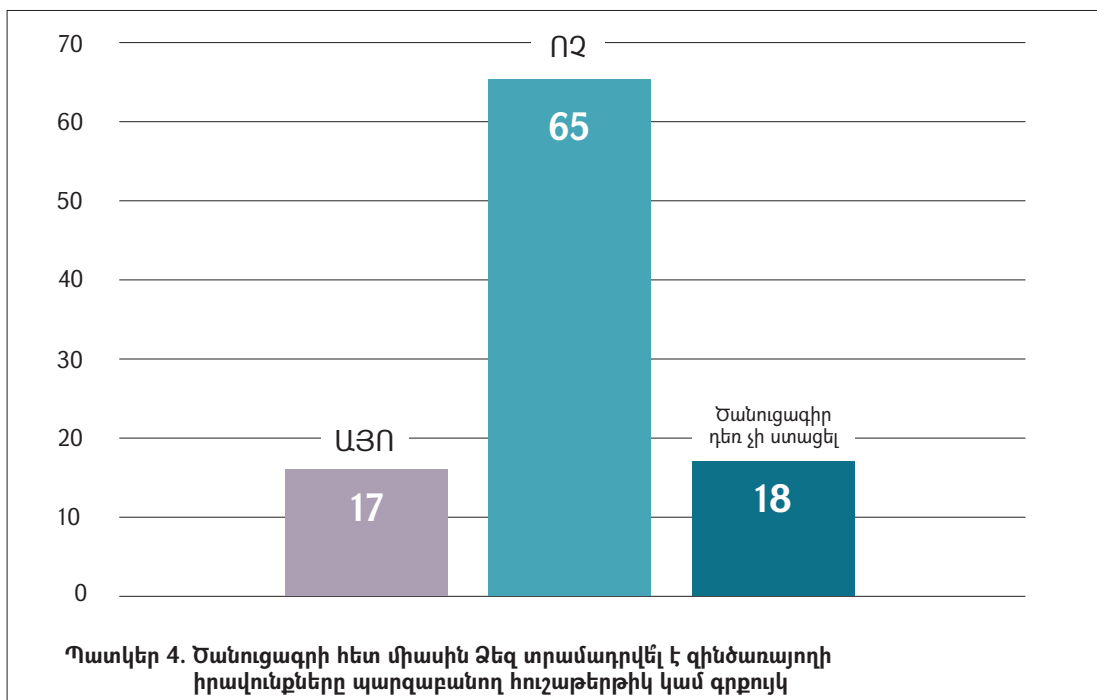
Խումբը գտնում է, որ առկա է իրավական անորոշություն՝ կապված ՀՀ կառավարության 04.10.2018թ. թիվ 1132-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 21-րդ կետում նշված «օրենքով սահմանված իրավունքից օգտվելու դեպքում» ձևակերպման հետ: Կետը սահմանում է, որ գինվորական կոմիսարը կայացնում է որոշում քաղաքացուն շարքային կազմի պարտադիր գինվորական ծառայության զորակոչելու մասին որոշման պատճենը տրամադրելով քաղաքացուն կամ նրա օրինական ներկայացուցչին՝ օրենքով սահմանված իրավունքից օգտվելու դեպքում վերջինիս ծանուցելով իր իրավունքների մասին՝ համաձայն NN 6 և 6.1-ին ձևերի:

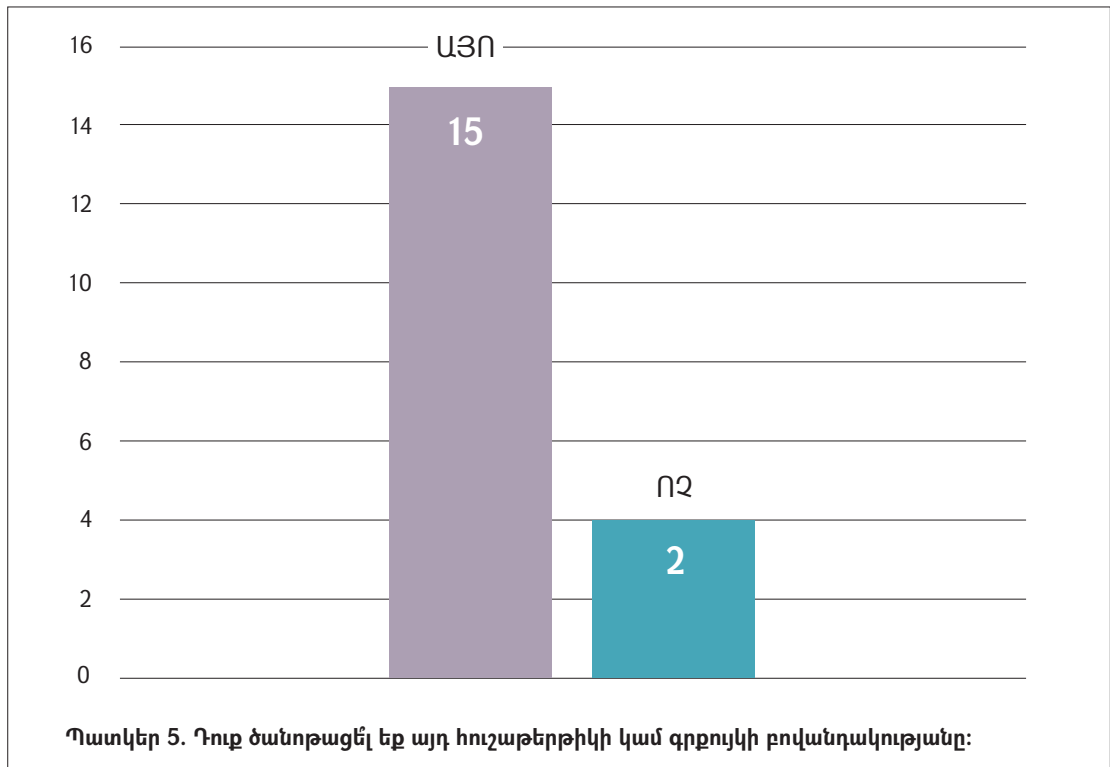
Վերոնշյալ ձևակերպումից հետևում է, որ ՀՀ կառավարության որոշմամբ սահմանված թիվ 6 և թիվ 6.1 ձևերով սահմանված ծանուցման թերթիկները զորակոչիկներին տրամադրումը պայմանավորված է ինչ-որ պայմանով և նշված ծանուցումները զորակոչիկներին տրամադրվում են ոչ բոլոր դեպքերում:

Նման մոտեցումը չի համապատասխանում մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 31-րդ կետին, որը զորակոչիկներին իրենց իրավունքների և դրանց պաշտպանության մասին տեղեկացնելու մեխանիզմների ապահովումը որևէ պայմանի հետ չի կապում:

Ընդ որում, ՀՀ կառավարության 04.10.2018թ. թիվ 1132-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 21-րդ կետով սահմանված պայմանը ևս անորոշ է և իր մեջ պարունակում է կամայականություն դրսևորելու ռիսկեր: Անհասկանալի է, թե գինվորական կոմիսարն ինչ չափորոշիչներով կամ ինչ իրավական ընթացակարգով է որոշելու, թե հատկապես որ զորակոչիկը պետք է օգտվի օրենքով սահմանված իրավունքից:

2018 թվականի ձմեռային զորակոչի ընթացքում խմբի անդամների կողմից իրականացված 100 հարցումներից գինվորական ծառայության ծանուցում ստացած 82 հարցվողներից միայն 17-ին է տրամադրվել գինծառայողի իրավունքները պարզաբանող հուշաթերթիկ (**պատկեր 4**):

Հուշաթերթիկը ստացած ընդամենը 17 գորակոչիկներից 15-ն են ծանոթացել այդ հուշաթերթիկի կամ գրքույկի բովանդակությանը (**Տես պատկեր 5**):

Բոլոր նրանք, ովքեր ծանոթացել են հուշաթերթիկի բովանդակությանը, գտնում են, որ հուշաթերթիկը գրված է մատչելի կամ շատ մատչելի լեզվով, որ այն օգտակար է իրենց իրավունքներն իմանալու և պաշտպանելու տեսանկյունից:

Եզրակացություններ

Ելնելով վերոնշյալ նկարագրությունից՝ մշտադիտարկման խմբի եզրահանգումները հետևյալն են.

Ինչպես եւ նախորդ՝ 28-րդ եւ 29-րդ գործողությունների դեպքում, այս կետի համար մշակված կատարման վերստուգելի չափանիշը հնարավորություն չի տալիս չափելու գործողության արդյունքը:

ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշմամբ հաստատված՝ մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 31-րդ կետով նախատեսված գործողությունների կատարման ժամկետ է սահմանվել **2018 թվականի առաջին եռամսյակը**, հետևաբար նշված գործողությունը 2018 թվականի երրորդ եռամսյակում կատարելը հանդիսանում է ՀՀ կառավարության որոշմամբ սահմանված ժամկետի խախտում:

ՀՀ կառավարության 2018 թվականի հոկտեմբերի 4-ի թիվ 1132-Ն որոշումը չի կարող համարվել ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշմամբ հաստատված՝ մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 31-րդ կետով նախատեսված

գործողության պատշաճ կատարումն ապահովող իրավական ակտ, քանի որ.

- նշված որոշմամբ սահմանվում է զորակոչիկներին միայն մի քանի իրավունքների մասին ծանուցելու ընթացակարգ: Որոշումը չի սահմանում անգամ մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 31-րդ կետում նշված մի քանի իրավունքների ծանուցման մասին կարգավորումներ,
- Զորակոչիկների իրավունքների պաշտպանության մասին տեղեկացնելու մեխանիզմներ ՀՀ կառավարության որոշման մեջ առհասարակ առկա չեն,
- ՀՀ կառավարության 2018 թվականի հոկտեմբերի 4-ի թիվ 1132-Ն որոշմամբ սահմանված ծանուցման ընթացակարգերի կարգավորումները իմպերատիվ և հստակ չեն: Բացի այդ, ՀՀ կառավարության որոշման բովանդակության համաձայն՝ ծանուցման իրականացումը պայմանավորված է որոշակի հանգամանքների հետ:

Վերոնշյալից հետևում է, որ ՀՀ կառավարության 2018 թվականի հոկտեմբերի 4-ի թիվ 1132-Ն որոշումը չի կարող նպաստել իրենց իրավունքների վերաբերյալ զորակոչիկների իրազեկվածության բարձրացմանը, հետևաբար, ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշմամբ հաստատված՝ մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 31-րդ կետով սահմանված գործողության արդյունքը չի կարող ակնկալվել:

Կետ 32. Ստեղծել մեխանիզմներ կայազորային մեկուսարաններում մշտադիտարկում իրականացնող դիտորդական խմբի գործունեության համար՝ հաշվի առնելով ՀՀ օրենսդրության պահանջները և միջազգային լավագույն փորձը

Ակնկալվող արդյունքը	Գործողության կատարման վերստուգելի չափանիշը	Պատասխանատու մարմինը և համակատարողները	Կատարման ժամկետը	Ֆինասավորման աղբյուրը
Ստեղծվել են լրացուցիչ երաշխիքներ կայազորային մեկուսարաններում պահվող անձանց իրավունքների պաշտպանության համար:	Իրավական ակտի նախագիծը ներկայացվել է ՀՀ կառավարություն:	ՀՀ պաշտպանության նախարարություն	2018 թ. երկրորդ եռամսյակ	Լրացուցիչ ֆինանսավորում չի պահանջվում

Խմբի դիտարկումները

Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 32-րդ կետով նախատեսվում է ստեղծել մեխանիզմներ կայազորային մեկուսարաններում մշտադիտարկում իրականացնող դիտորդական խմբի գործունեության համար՝ հաշվի առնելով ՀՀ օրենսդրության պահանջները և միջազգային լավագույն փորձը: **Որպես ակնկալվող արդյունք նախատեսվել է, որ պետք է ստեղծվեն լրացուցիչ երաշխիքներ կայազորային մեկուսարաններում պահվող անձանց իրավունքների պաշտպանության համար:**

31.07.2018թ. Ելից-ՊՆ-18/16 գրությամբ «Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպությունը դիմել էր պաշտպանության նախարարությանը՝ պարզելու համար, թե.

- պատրմատ է արդյոք համապատասխան իրավական ակտի նախագիծը, որը կսահմանի կայազորային մեկուսարաններում պահվող անձանց իրավունքների պաշտպանության համար լրացուցիչ երաշխիքներ,
- ինչ մեխանիզմներ են ստեղծվել կայազորային մեկուսարաններում մշտադիտարկում իրականացնող դիտորդական խմբի գործունեության համար,
- կայազորային մեկուսարաններում պահվող անձանց իրավունքների պաշտպանության համար լրացուցիչ ինչ երաշխիքներ են սահմանվել:

20.08.2018 թ. ՊՆ/510-ԱՂ-692 պատասխան գրությամբ պաշտպանության նախարարությունից պատասխանել են, որ «Ձերբակալված եւ կալանավորված անձանց պահելու մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդվածի եւ ՀՀ կառավարության 09.09.2017 N483-Ն որոշմամբ հաստատված ծրագրի 32-րդ կետի համաձայն,

մշակման փուլում է գտնվում «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության ռազմական ոստիկանության կարգապահական մեկուսարանում հասարակական դիտորդների խմբի գործունեության կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ պաշտպանության նախարարի նորմատիվ հրամանի նախագիծը (կատարման ժամկետը՝ 2018թ. 3-րդ եռամսյակ), որն ընդունվելուց հետո սահմանված կարգով կիրառարակվի պաշտոնական տեղեկագրում:

Վերոնշյալ իրավական ակտն ընդունվել է 18.01.2019թ. եւ ուժի մեջ է մտել 11.02.2019թ.-ից: Ներկայում խումբն ուսումնասիրում է «Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության կայազորային կարգապահական մեկուսարանում հասարակական դիտորդների խմբի գործունեության կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ պաշտպանության նախարարի հրամանը¹⁷ եւ այս գործողության իրականացման վերաբերյալ իր դիտարկումներն ու եզրակացությունները կներկայացնի խմբի վերջնական հաշվետվության շրջանակներում:

Եզրակացություններ

Մինչ այժմ կատարված ուսումնասիրությունների հիման վրա խումբն արձանագրել է, որ տվյալ գործողության իրականացման համար ժամկետ էր սահմանվել **2018 թվականի երկրորդ եռամսյակը**, գործողությունը, սակայն, իրականացվել է **2018 թվականի երրորդ եռամսյակում**, ինչը հանդիսանում է ՀՀ կառավարության որոշմամբ սահմանված ժամկետի խախտում:

ՀՀ կառավարության 09.09.2017թ.-ի N483-Ն որոշմամբ հաստատված ծրագրի 32-րդ կետի իրականացման վերաբերյալ իրավական վերլուծությունների եւ իրավակիրառ պրակտիկայի ուսումնասիրության հիման վրա կատարված խմբի եզրակացությունները կներկայացվեն խմբի վերջնական հաշվետվությունում:

17. Տես՝ «ՀՀ պաշտպանության նախարարության կայազորային կարգապահական մեկուսարանում հասարակական դիտորդների խմբի գործունեության կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ պաշտպանության նախարարի 19.01.2019թ. թիվ N1-Ն հրամանը (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=127976>)

Կետ 34. Ապահովել զորակոչիկի, զինծառայողի և նրանց հավասարեցված անձանց վերաբերյալ ընդունվող յուրաքանչյուր իրավական ակտի (տույժի և այլնի) վերաբերյալ պարտադիր ծանուցումը և օրինակի տրամադրումը զինծառայողին կամ նրա ընտանիքի անդամներին, ինչպես նաև մշակել դրանց բողոքարկման մեխանիզմներին ծանոթացնելու համակարգ

Ակնկալվող արդյունքը	Գործողության կատարման վերստուգելի չափանիշը	Պատասխանատու մարմինը և համակատարողները	Կատարման ժամկետը	Ֆինասավորման աղբյուրը
<p>Հիմքեր են ստեղծվել իրենց վերաբերյալ կայացվող որոշումների վերաբերյալ զորակոչիկների, զինծառայողների և նրանց հավասարեցված անձանց իրազեկվածության բարձրացման համար, ինչպես նաև ստեղծվել են կառուցակարգեր նշված որոշումների բողոքարկման համար:</p>	<p>Իրավական ակտի նախագիծը ներկայացվել է ՀՀ կառավարություն:</p>	<p>ՀՀ պաշտպանության նախարարություն ՀՀ առողջապահության նախարարություն</p>	<p>2018 թ. երրորդ եռամսյակ</p>	<p>Լրացուցիչ ֆինանսավորում չի պահանջվում</p>

Խմբի դիտարկումները

ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշմամբ հաստատված մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 34-րդ կետով որպես 2018 թվականի երրորդ եռամսյակի ընթացքում կատարման ենթակա գործողություն սահմանվել է զորակոչիկի, զինծառայողի և նրանց հավասարեցված անձանց վերաբերյալ ընդունվող յուրաքանչյուր իրավական ակտի (տույժի և այլնի) վերաբերյալ պարտադիր ծանուցման ապահովումը և օրինակի տրամադրումը զինծառայողին կամ նրա ընտանիքի անդամներին, ինչպես նաև դրանց բողոքարկման մեխանիզմներին ծանոթացնելու համակարգի մշակումը: **Որպես վերը նշված գործողության ակնկալվող արդյունք սահմանվել է, որ հիմքեր են ստեղծվել իրենց վերաբերյալ կայացվող որոշումների մասին զորակոչիկների, զինծառայողների և նրանց հավասարեցված անձանց իրազեկվածության բարձրացման համար, ինչպես նաև ստեղծվել են կառուցակարգեր նշված որոշումների բողոքարկման համար:**

Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարության վերաբերյալ ՀՀ կառավարության պահանջների կատարման մասին տեղեկատվություն ստանալու նպատակով «Խաղաղության երկխոսություն» ՀԿ-ն Ելից-ՊՆ-18/20 գրությամբ 15.10.18թ. հարցմամբ դիմել է ՀՀ պաշտպանության նախարարին:

Ի պատասխան «Խաղաղության երկխոսության» հարցման՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության 25.10.2018թ. թիվ ՊՆ/510-ԱՂ-914 գրությամբ հայտնվել է, որ նախատեսվում է 2019 թվականին իրականացնել «ՀՀ ՋՈՒ կարգապահական կանոնագիրք» ՀՀ օրենքում փոփոխությունների և լրացումների կատարման գործընթաց, որի շրջանակներում օրենսդրորեն հստակ կսահմանվեն զինծառայողների նկատմամբ կիրառված խրախուսանքների և կարգապահական տույժերի վերաբերյալ զինծառայողներին ծանուցելու և դրանց կիրառման ակտերը տրամադրելու նորմերը, ինչպես նաև առավել բովանդակային կշարադրվեն նշված օրենքի՝ կիրառված կարգապահական տույժերի բողոքարկման կարգը սահմանող 47-րդ հոդվածի դրույթները:

ՀՀ պաշտպանության նախարարության գրության մեջ նաև վկայակոչվել է «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին»¹⁸ ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, որի համաձայն՝

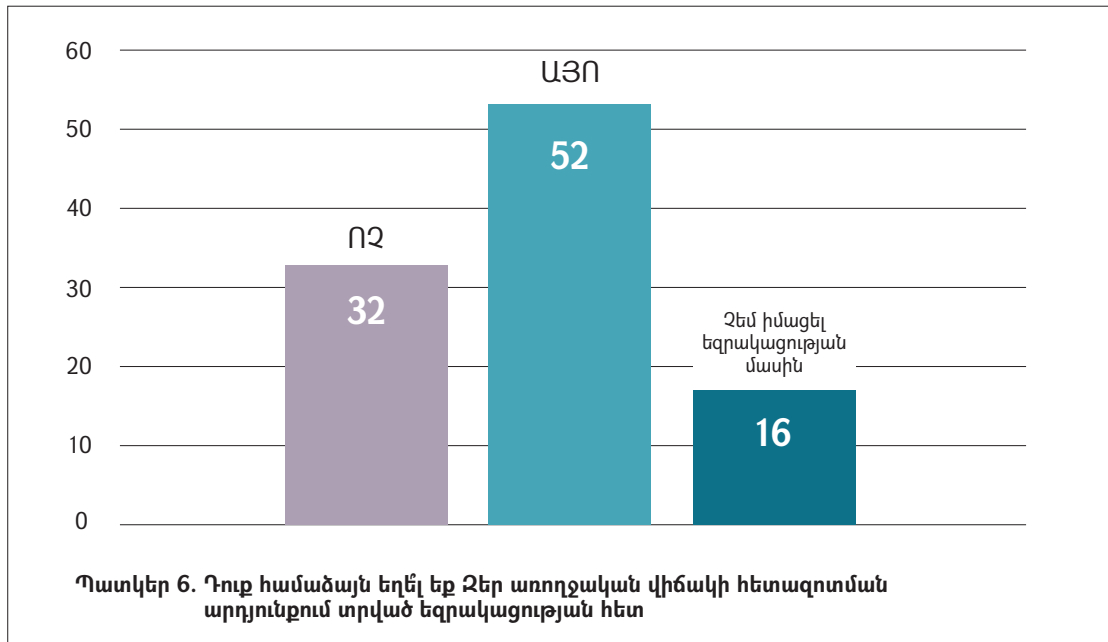
*քաղաքացին **իրավունք ունի** ծանոթանալու իր առողջական վիճակի հետազոտման և բժշկական փորձաքննության ընթացքին և սրանալու դրանց արդյունքներով տրված եզրակացություններն ու այլ փաստաթղթերը, ներկայացնելու առաջարկություններ, բացատրություններ կամ առարկություններ, սույն օրենքով և այլ օրենքներով սահմանված կարգով բողոքարկելու իր առողջական վիճակի վերաբերյալ տրված եզրակացությունը:*

Նշված իրավանորմի ձևակերպումից ակնհայտ է դառնում, որ բժշկական զննության եզրակացության ակտի տրամադրումը որպես պարտադիր պայման սահմանված չէ: Վկայակոչված իրավանորմում առողջական վիճակի հետազոտման և բժշկական փորձաքննության արդյունքներով տրված եզրակացությունները ստանալը սահմանված է որպես **քաղաքացու իրավունք, ինչը նշանակում է, որ բժշկական փորձաքննության արդյունքներով տրված եզրակացությունը ստանալը օրենսդիրը կապել է անձի կողմից իր իրավունքներից օգտվելու հետ:** Օրենսդիրի կողմից օգտագործված ձևակերպումից հետևում է, որ եթե քաղաքացին չօգտվի իր իրավունքից և քայլեր չձեռնարկի եզրակացությունը ստանալու համար, եզրակացությունն իրեն չի տրամադրվի:

ՀՀ պաշտպանության նախարարության պատասխանի մեջ վկայակոչված մյուս իրավանորմը «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի 12-րդ մասն է:

«Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի 12-րդ մասի համաձայն՝ շարքային և պահեստազորի սպայական կազմերի զորակոչների ենթակա քաղաքացիներին պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչից տարկելու փախու կամ պարտադիր զինվորական ծառայությունից ազատելու եզրակացությունների կամ քաղաքացիների առողջական վիճակի վերաբերյալ փորձաքննական եզրակացությունների հիման վրա տրված հրամանները, դրանց կայացման օրվանից երկամսյա ժամկետում

18. Տես՝ ՀՀ օրենքը «Զինվորական ծառայության եւ զինծառայողի կարգավիճակի մասին» (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=117633>)

Կարող են բողոքարկվել Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարին կամ դատարան՝ օրենքով սահմանված կարգով: Բողոքների ներկայացումը մինչև տրված հրամանների վերանայումը չի կասեցնում այդ հրամանների կատարումը:

«Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի 12-րդ մասի կարգավորումները վերաբերվում են ակտերի բողոքարկմանը, սակայն նշված հոդվածը չի նախատեսում դրույթներ ակտերի բողոքարկման մեխանիզմներին ծանոթացնելու մասին:

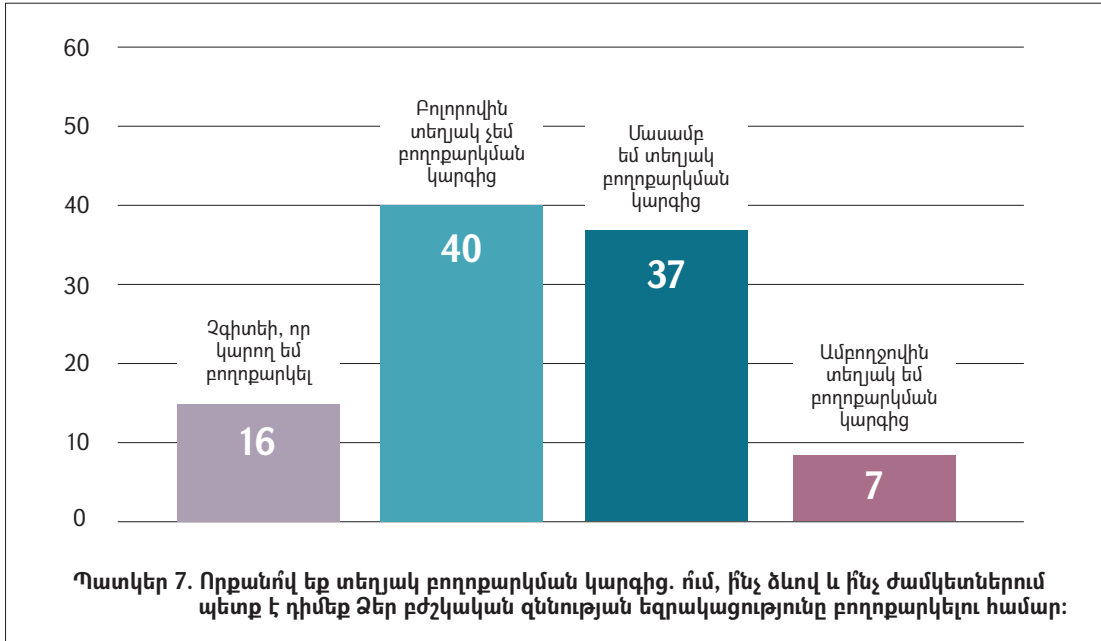
Խմբի անդամների կողմից թվով 100 զորակոչիկների եւ նրանց հարազատների հետ ունեցած հարցումների արդյունքում պարզվել է, որ հարցվողներից 32-ը համաձայն չի եղել իր առողջական վիճակի հետազոտման արդյունքում տրված եզրակացության հետ, իսկ 16-ն ընդհանրապես չի իմացել եզրակացության մասին (**պատկեր 6**):

Բացի այդ, հարցվածներից միայն 7-ն է փաստել, որ ամբողջովին տեղյակ է բողոքարկման կարգից, մնացած 93-ն ընդհանրապես տեղյակ չի բողոքարկման կարգից կամ մասամբ է տեղյակ եղել: Մի մասն էլ (16 մարդ) տեղյակ չէ, որ կարող է բողոքարկել իր առողջական վիճակի վերաբերյալ եզրակացությունները (**պատկեր 7**):

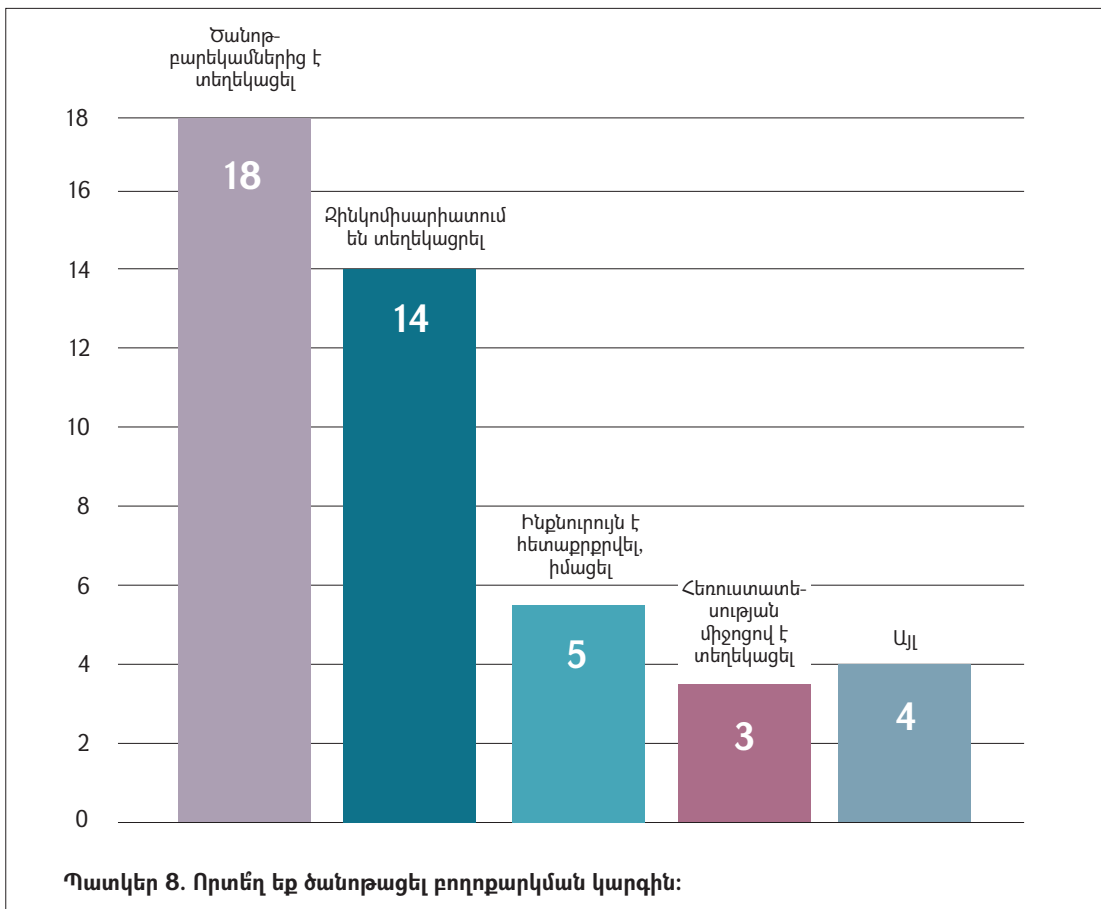
Այս կապակցությամբ հարկ է նշել նաեւ, որ հարցված քաղաքացիներից 8-ը դիմել են խմբի անդամներին՝ իրենց զննության եզրակացությունը բողոքարկելու համար աջակցություն ստանալու նպատակով: Խմբի փորձագետներն այժմ զբաղվում են եզրակացությունների դատական կարգով բողոքարկմամբ:

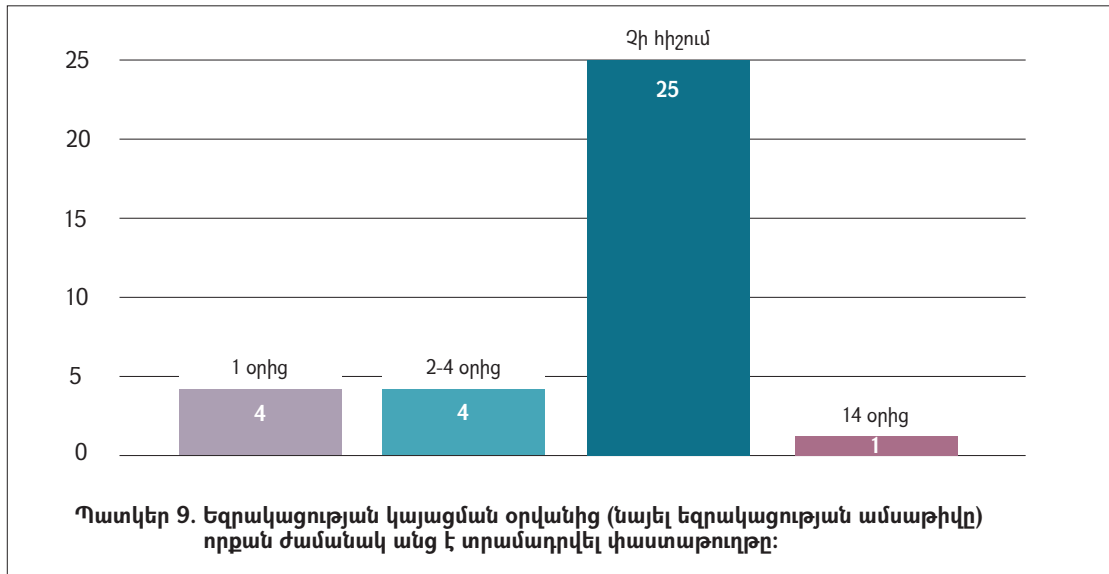
Ի դեպ, հետաքրքրական է, որ բողոքարկման կարգի հետ ծանոթ 44 զորակոչիկների բավականին մեծ մասը (14 հոգի) կարգի հետ ծանոթացել են հենց զինկոմիսարիատներում (**պատկեր 8**):

Խմբի կողմից կատարված ուսումնասիրության արդյունքում պարզվել է, որ այն դեպքերում, երբ քաղաքացու առողջական վիճակի հետ կապված եզրակացությունները տրամադրվել են, (տես՝ սույն զեկույցում ներկայացված

ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշմամբ հաստատված մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 28-րդ կետի հետ կապված վերլուծությունը տրամադրման ժամկետը տատանվել է 1 օրից մինչև 14 օր (**պատկեր 9**):

Բացի վերոնշյալը, խումբը գտնում է, որ չնայած որպես նշված գործողության ակնկալվող արդյունք սահմանվել է, որ պետք է ստեղծվեն կառուցակարգեր գորակոչիկների, զինծառայողների և նրանց հավասարեցված անձանց կողմից որոշումների բողոքարկման համար, սակայն «Ձինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին»¹⁹ ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի 12-րդ մասի կարգավորումները վերաբերվում են սահմանափակ թվով անձանց.

- **շարքային զորակոչների ենթակա քաղաքացիներին,**
- **պահեստազորի սպայական կազմերի զորակոչների ենթակա քաղաքացիներին:**

ՀՀ պաշտպանության նախարարության գրության մեջ վկայակոչված մյուս իրավանորմը «Ձինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասն է, որը սահմանում է.

նույն հոդվածի 1-ին մասի համաձայն, շարքային և սպայական կազմերի պարտադիր զինծառայողները զինվորական ծառայությունից արձակվում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի հրամանով սահմանված կարգով: Առողջական վիճակի պատճառով զինվորական ծառայությունից վաղաժամկետ արձակվելու դեպքում զինծառայողին տրամադրվում են նաև նրա առողջական վիճակի վերաբերյալ առկա փաստաթղթերը:

Փաստաթղթերի տրամադրման որևէ ժամկետ «Ձինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասը չի սահմանում:

ՀՀ պաշտպանության նախարարության գրության մեջ վկայակոչված մյուս իրավանորմը ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշմամբ²⁰ սահմանված

19. Տես՝ ՀՀ օրենքը «Ձինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=117633>)

20. Տես՝ ՀՀ կառավարության որոշումը «Քաղաքացու առողջական վիճակի հետազոտման և բժշկական փորձաքննության, հետազոտման և փորձաքննության ուղեգրման կարգերը, հետազոտում և բժշկական փորձաքննություն իրականացնող մարմինները և դրանց գործունեության կարգը, փորձաքննության եզրակացությունների ձևերը, բժշկական հետազոտությունների և բժշկական հաստատությունների ցանկերը, իրականացված ծառայությունների դիմաց փոխհատուցման կարգը սահմանելու և ՀՀ կառավարության մի շարք որոշումներ ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» (<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=121636>)

փորձաքննության կարգի 36-րդ կետի 4-րդ մասն է:

«Կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշմամբ սահմանված քաղաքացու առողջական վիճակի հետազոտման և բժշկական փորձաքննության կարգի 36-րդ կետի 4-րդ մասի համաձայն՝ բուժհաստատությունը պարտավոր է քաղաքացուն կամ նրա օրինական ներկայացուցչին կամ նրա կողմից լիազորված անձին տրամադրել տեղեկություններ առողջական վիճակի, հետազոտությունների արդյունքների, հիվանդության ախտորոշման և բուժման մեթոդների, դրանց հետ կապված ռիսկի, բժշկական միջամտության հնարավոր տարբերակների, հետևանքների և բուժման արդյունքների մասին:

«Կառավարության որոշման վերը նշված դրույթի մեջ օգտագործված է «տեղեկություններ» բառը և որևէ կերպ հստակեցված չէ տրամադրվող տեղեկությունների ձևը:

Եզրակացություններ

Ուսումնասիրելով «Կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշմամբ հաստատված՝ մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի 34-րդ կետով սահմանված միջոցառումները, խումբը հանգել է եզրակացության, որ ծրագրի 34-րդ կետով նախատեսված գործողությունների կատարման ժամկետ է սահմանվել 2018 թվականի երրորդ եռամսյակը, հետևաբար նշված գործողությունը 2019 թվականին կատարելը նախ և առաջ հանդիսանում է «Կառավարության որոշմամբ սահմանված ժամկետի խախտում:

Ինչպես եւ գործողությունների գերակշռող մասի դեպքում, այս կետի համար մշակված կատարման վերստուգելի չափանիշը հնարավորություն չի տալիս չափելու գործողության արդյունքը:

Քանի դեռ «**«ԶՈՒ կարգապահական կանոնագիրք»** «Ը օրենքում փոփոխությունների և լրացումների փաթեթը պատրաստ չէ, հնարավոր չէ կատարել եզրահանգումներ այդ փոփոխությունների և լրացումների հիմնավորվածության մասին:

«Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» «Ը օրենքի 17-րդ հոդվածի 5-րդ մասով օրենսդրի կողմից օգտագործված ձևակերպումից հետևում է, որ եթե քաղաքացին չօգտվի իր իրավունքից և քայլեր չձեռնարկի եզրակացությունը ստանալու համար՝ եզրակացությունն իրեն չի տրամադրվի: Նման իրավակարգավորումը հակասում է «Կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշման տրամաբանությանը, որի համաձայն զորակոչիկների, զինծառայողների և նրանց հավասարեցված անձանց վերաբերյալ ընդունվող յուրաքանչյուր իրավական ակտի վերաբերյալ վերջիններիս ծանուցումը և օրինակի տրամադրումը նախատեսված է որպես պարտադիր պայման՝ չպայմանավորված իրավական ակտի հասցեատիրոջ գործողություններով:

«Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» «Ը օրենքի 25-րդ հոդվածի 12-րդ մասով նախատեսված չեն դրույթներ՝ ակտերի բողոքարկման մեխանիզմներին ծանոթացնելու մասին:

«Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» «Ը օրենքի 25-րդ հոդվածի 12-րդ մասի կարգավորումները վերաբերվում են միայն շարքային զորակոչերի ենթակա քաղաքացիներին եւ պահեստազորի սպայական կազմերի

գորակոչների ենթակա քաղաքացիներին: Հետևաբար՝ սուբյեկտների մասով ևս, «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի 12-րդ մասի կարգավորումները քննարկվող գործողության ակնկալվող արդյունքը չեն ապահովում:

ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասով փաստաթղթերի տրամադրման որևէ ժամկետ չի սահմանում: Հետևաբար՝ օրենքի նման իրավակարգավորումը հակասում է ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշման տրամաբանությանը, որի համաձայն ընդունվող իրավական ակտով հստակ կարգավորումներ պետք է սահմանվեն առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց փաստաթղթերի տրամադրման ողջամիտ ժամկետի մասին:

ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշմամբ սահմանված՝ քաղաքացու առողջական վիճակի հետազոտման և բժշկական փորձաքննության կարգի 36-րդ կետի 4-րդ մասով հստակեցված չէ տրամադրվող տեղեկությունների ձևը. տեղեկությունները տրամադրվում են բանավոր, գրավոր, էլեկտրոնային կամ այլ եղանակով: Նույն կերպ կարգավորված չէ տեղեկությունները տրամադրելու եղանակը (փոստով, առձեռն կամ այլ եղանակով), կարգավորված չէ տեղեկությունները տրամադրելու ժամկետը:

Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի շրջանակներում ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից իրականացվող միջոցառումների մշտադիտարկող խմբի առաջարկությունները

Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի շրջանակներում ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից իրականացվող միջոցառումների մշտադիտարկման արդյունքում կատարած ուսումնասիրությունների եւ եզրակացությունների հիման վրա մշտադիտարկման խումբը մշակել է առաջարկությունների հետեւյալ փաթեթը: Այն կներկայացվի ինչպես պաշտպանության նախարարությանը՝ որպես գործողությունների իրականացման համար պատասխանատու մարմնի, այնպես էլ խորհրդարանի անդամներին, ՀՀ զինված ուժերում մարդու իրավունքների վիճակի բարելավման ուղղությամբ գործողություններ իրականացնող տեղական, միջազգային եւ այլ շահագրգիռ կառույցներին ու քաղաքացիներին:

Ներկայացվող առաջարկությունները վերաբերում են ծրագրում ներառված թիվ 28, 29, 30, 31, 33 եւ 34 կետերին, որոնք ըստ ՀՀ կառավարության 04.05.2017թ. թիվ 483-Ն որոշման պետք է ավարտին հասցվեին մինչեւ 2018թ.-ի չորրորդ եռամսյակը: Առաջարկությունները ներկայացված են ըստ փաթեթների՝ գործողությունների գյուրաքանչյուրի համար:

Կետ 28. Մշակել մեխանիզմներ զորակոչիկներին իրենց բժշկական զննության եզրակացության ակտի պարտադիր տրամադրման համար: Կատարման ժամկետը՝ 2018 թ.-ի առաջին եռամսյակ:

- «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի 5-րդ մասում և ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշմամբ սահմանված թիվ 1 հավելվածում զորակոչիկներին իրենց բժշկական զննության եզրակացության ակտի տրամադրումը ձևակերպել որպես պարտադիր պահանջ:

- 2018թ.-ի հոկտեմբերի 4-ին ՀՀ կառավարության կողմից ընդունված N 1132-Ն որոշմամբ հաստատված՝ շարքային կազմի պարտադիր զինվորական ծառայության զորակոչի անցկացման կարգի 26-րդ կետի 4-րդ ենթակետում եւ 28-րդ կետի 4-րդ ենթակետում կատարել լրացում, որը մարզային (Երևանի քաղաքային) զորակոչային հանձնաժողովների եւ Հանրապետական զորակոչային հանձնաժողովի համար կսահմանի նաեւ զորակոչիկներին վերաբերող որոշումները տրամադրելու վերաբերյալ կարգավորումներ:
- Խումբը գտնում է, որ հնարավոր խնդիրներից խուսափելու նպատակով անհրաժեշտ է իրավական ակտով սահմանել փաստաթղթերի տրամադրման եղանակը (առձեռն, փոստով, էլեկտրոնային փոստով կամ այլ):

Կետ 29. Սահմանել առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց փաստաթղթերի տրամադրման ողջամիտ ժամկետ: Կատարման ժամկետը՝ 2018 թ.-ի առաջին եռամսյակ:

- «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասով և/կամ ՀՀ կառավարության 12.04.2018թ. թիվ 405-Ն որոշմամբ սահմանել առողջական խնդիրների հիմքով վաղաժամկետ զորացրված անձանց փաստաթղթերի տրամադրման հստակ ժամկետ եւ բողոքարկման կարգ: Ընդ որում, փաստաթղթերի տրամադրման ժամկետը պետք է լինի հնարավորինս կարճ (7 օրը չգերազանցող ժամկետ), որպեսզի քաղաքացին բավարար ժամանակ ունենա փաստաթղթերն ուսումնասիրելու և պատշաճ ձևով բողոք կազմելու համար:
- Բացի այդ, անհրաժեշտ է իրավական ակտով սահմանել փաստաթղթերի տրամադրման եղանակը (առձեռն, փոստով, էլեկտրոնային փոստով կամ այլ):

Կետ 30. «Մարդու իրավունքները զինված ուժերում» առարկան ներառել ռազմաուսումնական հաստատությունների ուսումնական ծրագրերում, ինչպես նաև ապահովել հեռուսուցման նպատակով ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջում դրա հասանելիությունը: Կատարման ժամկետը՝ 2018 թ.-ի երրորդ եռամսյակ:

- «Մարդու իրավունքները զինված ուժերում» դասընթացի ծրագիրը հեռուսուցման նպատակով հասանելի դարձնել ՀՀ պաշտպանության նախարարության պաշտոնական կայքէջում, ինչպես նախատեսված է գործողությունների ծրագրում:

Կետ 31. Ապահովել զորակոչիկներին իրենց իրավունքների և դրանց պաշտպանության մասին տեղեկացնելու մեխանիզմներ՝ մշակելով ծանուցագրի հետ միաժամանակ զորակոչիկներին զորակոչից տարկետման, զինծառայությունից ազատման, բնակավայրին մոտ ծառայելու և այլ իրավունքները պարզաբանող հուշաթերթի տրամադրման կարգ: Կատարման ժամկետը՝ 2018 թ.-ի առաջին եռամսյակ:

- Մշակել զորակոչիկներին իրենց հիմնական իրավունքների մասին ծանուցելու ընթացակարգ:
- Մշակել զորակոչիկներին իրենց իրավունքների պաշտպանության մասին տեղեկացնելու մեխանիզմներ:
- Անհրաժեշտ է ծանուցման ընթացակարգերի կարգավորումները սահմանել իմպերատիվ և հստակ:

Կետ 32. Ստեղծել մեխանիզմներ կայազորային մեկուսարաններում մշտադիտարկում իրականացնող դիտորդական խմբի գործունեության համար՝ հաշվի առնելով ՀՀ օրենսդրության պահանջները և միջազգային լավագույն փորձը: Կատարման ժամկետը՝ 2018 թ.-ի երկրորդ եռամսյակ:

- Խումբն ուսումնասիրում է «ՀՀ պաշտպանության նախարարության կայազորային կարգապահական մեկուսարանում հասարակական դիտորդների խմբի գործունեության կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ պաշտպանության նախարարի 19.01.2019թ. N 1-Ն հրամանը եւ կներկայացնի իր առաջարկությունները «Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի շրջանակներում ՀՀ պաշտպանության նախարարության գործողությունների» վերաբերյալ իր վերջնական զեկույցում:

Կետ 34. Ապահովել զորակոչիկի, զինծառայողի և նրանց հավասարեցված անձանց վերաբերյալ ընդունվող յուրաքանչյուր իրավական ակտի (տույժի և այլնի) վերաբերյալ պարտադիր ծանուցումը և օրինակի տրամադրումը զինծառայողին կամ նրա ընտանիքի անդամներին, ինչպես նաև մշակել դրանց բողոքարկման մեխանիզմներին ծանոթացնելու համակարգ: Կատարման ժամկետը՝ 2018 թ.-ի երրորդ եռամսյակ:

- Անհրաժեշտ է սահմանել այնպիսի ընդհանրական իրավական կարգավորում, որը սուբյեկտների մասով վերաբերվի և՛ զորակոչիկին, և՛ զինծառայողներին ու նրանց հավասարեցված անձանց, իսկ կարգավորման օբյեկտի և առարկայի առումով ուղղված լինի ոչ թե կոնկրետ դեպք կամ իրավիճակ կարգավորելուն, այլ ձևակերպված լինի այնպես, որ վերաբերվի վերը նշված սուբյեկտներին վերաբերվող բոլոր տեսակի ակտերին:
- Զորակոչիկների, զինծառայողների և նրանց հավասարեցված անձանց վերաբերյալ ընդունվող յուրաքանչյուր իրավական ակտի մասին պարտադիր ծանուցման ապահովման հետ կապված ևս անհրաժեշտ է սահմանել այնպիսի իրավական կարգավորումներ, որոնք և՛ սուբյեկտների, և՛ կարգավորման առարկայի մասով լինեն ընդհանրական, վերաբերվեն բոլոր դեպքերին և վերը նշված բոլոր սուբյեկտներին:
- Իրավական ակտի մասին պարտադիր ծանուցումն ապահովելու հետ կապված իրավական ակտի ձևակերպումներում առաջարկվում է առաջնորդվել «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին»²¹ ՀՀ օրենքի²¹ 59-րդ հոդվածի կարգավորումներով:

Ընդանուր առաջարկություններ

- Բացի վերոնշյալ առաջարկներից, խումբն անհրաժեշտ է համարում քաղաքացիական հասարակության կողմից Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2017-2019 թվականների գործողությունների ծրագրի մշտադիտարկման համար մեխանիզմի մշակումն ու ներդրումը:
- Ծրագրում տեղ գտած բոլոր գործողությունների համար խումբն առաջարկում է հստակեցնել գործողությունների կատարման վերստուգելի չափանիշները, որպեսզի նրանք հնարավորություն տան հստակորեն չափել արդյունքը և այլընտրանքային մեկնաբանությունների տեղիք չտան:

21. Տես՝ «Վարչարարության հիմունքների եւ վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքը (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=75264>)